

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ, PREZENČNÍ STUDIUM

2015–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tereza Šťastná

Dopad rozvodu na děti a mladistvé

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce:

Doc. PhDr. Dobromila Trpišovská CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR, FULL-TIME STUDIES

2015-2016

BACHELOR THESIS

Tereza Šťastná

Impact of divorce to the children and adolescents

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. Dobromila Trpišovská CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Tereza Šťastná

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá rodinou a rozvodem. Zaměřuje se hlavně na negativní dopady rozvodu na děti, manželství a rodinu. Obsahuje podrobný výčet těch nejčastějších reakcí na rozvod a emocí dětí. Praktická část je založena na dotazníkovém šetření a jeho cílem je zjistit, v jakém rozsahu má rozvod vliv na děti. V závěru této bakalářské práce jsou vyhodnoceny získané výsledky.

Klíčová slova

Adolescent, dítě, emoce, manželství, rodina, rozvod

Annotation

Bachelor thesis deals with the family and divorce. It focuses mainly on the negative effects of divorce on children, marriage and family. It includes a details of the most common reactions to divorce and emotions of children. The practical part is based on the survey and its aim is to determine the extent to which divorce affect children. Finally of bachelor thesis are evaluated the obtained results.

Keywords

Adolescent, divorce, emotions, family, child, marriage

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 RODINA	8
1.1 Funkce rodiny	8
1.2 Manželství	10
1.2.1 Typy manželství.....	10
2 ROZVOD	13
2.1 Definice rozvodu	14
2.2 Příčiny rozvodu.....	15
2.3 Možnosti rozvodů	16
3 REAKCE DĚTÍ NA ROZVOD	18
3.1 Nejčastější reakce dětí	18
3.1.1 Strach z odloučení.....	19
3.1.2 Snaha sblížit rozcházející se rodiče.....	19
3.1.3 Prožívání odpovědnosti či viny za rozvod rodičů	21
3.2 Chování a emoce dětí.....	22
3.2.1 Emoce	23
3.2.2 Reakce dětí – chování	26
3.2.3 Důvody reakcí u dítěte	30
3.2.4 Reakce dětí podle pohlaví	30
3.2.5 Reakce dětí jedináčků a sourozenců	31
4 VÝZKUM A JEHO METODIKA	33
4.1 Cíl výzkumu	33
4.2 Stanovení výzkumných předpokladů	33
4.3 Metody výzkumu	33
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH ANALÝZA	35
5.1 Zhodnocení výsledků výzkumu	57
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	59
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	61
SEZNAM PŘÍLOH	64

ÚVOD

Rozvod se v naší společnosti stal celkem běžnou záležitostí. V dnešní době není uskutečnění rozvodu nijak zvlášť složitý proces, proto pokud si partneři nerozumí nebo nemohou dále ve vztahu z jiného důvodu setrvávat, podniknou nezbytné kroky k realizaci rozvodu. Pokud nastane ta situace, kdy se manželský pár rozhodne pro rozvod, čeká jej spousta velmi důležitých rozhodnutí a ve většině případů i bolestivých. I když se rozvod může uskutečnit i v relativně poklidném duchu a může být dokonce vysvobozením ze spárů nefungujícího manželství, je to přece jen jedno z nejsvízelnějších období a to hlavně pro potomky rozvádějících se párů.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Část teoretická je rozdělena na části vysvětlující pojem jako je manželství, dále rodina, rozvod a podrobný výčet reakcí dětí na samotný rozvod. Dále obsahuje popis těch nejčastějších emocí a chování.

Na poznatky získané v teoretické části navazuje praktická část práce. V této části byly stanoveny tři výzkumné předpoklady, které se snažily podpořit informace získané v části teoretické. Na základě těchto tří předpokladů se sestavil dotazník. Ten byl sdílen na sociální síť díky velkému počtu potencionálních respondentů. Cílem dotazníku bylo srovnání teoretických poznatků s reálnými zkušenostmi respondentů s rozvodem.

K výběru tématu vedl autorky vřelý vztah k dětem. Dalším důvodem výběru tohoto tématu je fakt, že rozvod je problém, který se vyskytuje v naší společnosti a v této době až moc často a který má velký vliv na velkou část jejích členů. Autorku motivovala samotná skutečnost, že i její rodiče měli období rozhodování, zda se rozvést či ne. Žila tak dlouho ve velmi stresujícím prostředí a prožívala nejrůznější emoce, které se pokusila přenést do své práce. Byla svědkem nejrůznějších vlivů rozvodu na psychiku svých přátel a na sobě samé.

Jak již název bakalářské práce vypovídá, jejím cílem je zachytit prožívání dětí v průběhu samotného procesu rozvodu, jak snášeli rozvod a dobu po něm a zda má tento zážitek nějaký dopad na pohled mladých lidí na partnerství a budoucí manželství.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Jednoznačná definice pojmu rodina je velice problematická. Různé oblasti psychologie přistupují k tomuto pojmu rozdílně. Podle Psychologického slovníku lze tento pojem definovat jako „*společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.*“¹ Psychologický slovník také rozlišuje rodinu nukleární, která zahrnuje pouze otce, matku a děti, a rodinu širší. Součástí širší rodiny je i další příbuzenstvo (prarodiče, strýcové, tety, bratrance, sestřenice apod.).

1.1 FUNKCE RODINY

Funkce rodiny se postupně vyvíjí ve spojitosti se společenskými změnami a proměnou kulturních faktorů, které mají vliv na postavení rodiny ve společnosti i na vztahy uvnitř rodiny.

Dnešní moderní rodina již pozbyla některé ze svých dřívějších funkcí, naopak jiné ztratily či získaly na důležitosti. J. Výrost uvedl čtyři základní funkce:

Funkce reprodukční - Tato funkce, jinak také nazývána biologickou, slouží k zachování lidstva. V současnosti nespočívá pouze v plození dětí, ale také k naplnění potřeb člověka co se týče intimního sdílení, které vztah mezi mužem a ženou nabízí.

V dřívější době byla tato funkce brána za jednu z nejdůležitějších, lidé měli mnoho dětí a žili rodinný život. V dnešní moderní době páry rodičovství pomalu oddaluje až na hranici 30 let věku a potom si pořídí mnohdy maximálně dvě děti. Současný trend ve většině vyspělých zemí vnímá dítě jako překážku v kariéřním růstu a v rodinách s nižšími příjmy může být vnímáno i jako přepych. Tím pádem se tato reprodukční funkce dostává do pozadí a nejsou výjimky případů, kdy pár vůbec dítě neplánuje a právě profesní růst staví na první místo. Zdeněk Matějček ve své knize *Rodiče a děti* uvádí argumenty, kterými se lidé, kteří nechtějí mít potomka, velmi často obhajují:

¹ HARTL, P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

„Děti znamenají omezení možnosti vzdělání, kvalifikace, zaměstnání a jiného životního uplatnění pro ženu-matku. Přinášejí zmatek, hluk, nepořádek nebo jednotvárné uvázání u plenek, u plotny, u školních úkolů.“² Dnešní vysoký kult štíhlosti a krásy pro tyto lidi znamenají i vážné ohrožení jakéhosi ideálu tělesné dokonalosti.

Funkce materiální - V dřívější době byla tato funkce významnější než nyní, kdy funguje systém sociálních podpor a slabší členové rodiny nejsou až tak závislí na silnějších členech. Rodina se stala spíše jednotkou konzumní. Což na jedné straně umožňuje intenzivnější mezilidské vztahy co do emocionálních potřeb členů celé rodiny, na druhé ale zvyšuje závislost rodiny na státu a jeho ekonomice.

Funkce výchovná - Dítěti je rodinou poskytována základní orientace v okolním světě a uplatnění se v něm. V dnešní době tuto funkci zastávají v mnoha případech školy a jiné instituce, jelikož rodiče na děti nemají až tak moc času hlavně z profesních důvodů. Děti by si měly odnášet představu o vlastní důstojnosti, sebehodnocení, o hodnotě druhých, o rodině a manželství.

Funkce emocionální - V této oblasti je rodina nezastupitelná a jedinečná a naopak, pokud je disfunkční, je právě tato oblast tou nejvíce zraňující. Rodina poskytuje všem členům uspokojení potřeb, jako jsou potřeby podpory, společných plánů, přijetí a pomoci apod. Zde patří žena jako matka k symbolu domova, ale pro celistvost rodiny je muž jako otec nepostradatelný. Stabilní partnerský vztah obou rodičů je základ soudržnosti rodiny a jistoty dítěte o lásce jeho rodičů.

Pro plnění všech těchto uvedených funkcí je třeba přítomnosti všech členů rodiny, vzhledem k dítěti hlavně obou rodičů. Absence jednoho z rodičů je ve většině případů pro sociální a emocionální vývoj dítěte velmi škodlivá a často není bez následků. Pokud se rozpad rodiny již nedá odvrátit, je potřeba udržet mezi rodiči vztahy na tak vysoké úrovni, aby bylo zachováno pokud možno co nejvíce z výše popsaných funkcí.

² MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: AVICENUM, 1986, 336 s. ISBN 08-011-86. str. 13

1.2 MANŽELSTVÍ

Pan František Pávek ve své knize Manželství takto definuje pojem: „*Manželství je soužití trvalého charakteru, dvou nebo více osob různého pohlaví, které má proměnnou strukturu a společensky uznanou formu. V České republice musí být uzavřeno zákonem stanoveným způsobem – sňatkem.*“³

Pokud je pár pevně rozhodnut vejít do svazku manželského, musí splnit určité předpoklady. Jedním z nich je předpoklad osobní, kdy může být překážka absolutní (týká se konkrétní osoby snoubence) nebo relativní (týká se vztahu mezi oběma snoubenci). Do relativních překážek patří příbuzenstvo v přímé linii a u linie pobočné do 2. stupně (zde hrozí incest). Mezi překážky absolutní patří:

- nezpůsobilost k právním úkonům
- omezená způsobilost k právním úkonům (soud však může povolit)
- duševní porucha, která by měla za následek omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům (soud může povolit)
- nezletilost (soud může z výjimečných důvodů povolit u osoby starší 16ti let)
- manželství uzavře osoba, která již manželem je (polygamie)

Mezi hlavní účely manželství patří založení rodiny a řádná výchova dětí. Obvykle přináší práva a povinnosti manželům, které se týkají nejen výchovy dětí, ale i společného vlastnictví, sexuálního chování, vztahu ke společnosti, dědictví i lásce.

1.2.1 TYPY MANŽELSTVÍ

Různé kouty světa mají svá různá náboženství, s nimiž souvisí i různé druhy manželských svazků. Západní kultura, což je Evropa, Amerika, atp. spojují svazek manželský v monogamii. V některých zemích však monogamii neuznávají. Jedná se o národy, které vyznávají Islám, tedy země indické nebo africké.

Monogamie

³ PÁVEK, F. *Manželství*. 1. vydání. Praha: Práce, 1969. 125 s. ISBN 24-063-69.

Podle Psychologického slovníku lze monogamii definovat jako: „*párové soužití dvou jedinců různého pohlaví.*“⁴

Většina lidí považuje monogamii za přirozenou, za něco, co tu bylo odjakživa. Jelikož v populaci je přirozené přibližně stejné zastoupení žen i mužů, monogamie by měla dobře odpovídat demografickým procesům. Monogamie také vede ke vzniku v současném světě nejrozšířenější rodinné jednotky, což je nukleární rodina, která se skládá z otce, matky a jejich dětí.

Polygamie

Psychologický slovník tento pojem definuje jako: „*soužití jedince jednoho pohlaví s více jedinci druhého pohlaví.*“⁵ Polygamie se dále dělí na polygynii a polyandrii, které tyto definice popisuje slovník takto:

Polygynie neboli mnohoženství - „*soužití jednoho muže s několika ženami. Bohatí muži se hmotně postarají o větší počet žen, čímž se žebříček žen posune nahoru. To znamená, že se žena z posledního místa dostane na vyšší místo, získává lepšího muže, než měla původně, ovšem vytvoří se převis mužů a zvýší se poptávka po ženách.*“⁶

Polyandrie neboli mnohomužství - „*soužití jedné ženy s několika muži*“⁷

Názorným příkladem je již zmíněné náboženství Islám. Mnoho západoevropských lidí vidí takového muslima jako člověka, který má velké množství manželek a konkubín, se kterými se oddává milostným hrátkám. Polygamie má však svá daná pravidla, je totiž možná jen za jistých okolností. Muž, který žije v polygamii, může mít maximálně čtyři ženy. Podmínkou je rovnost všech jeho žen, stejná práva i láskyplné zacházení svého manžela.

⁴ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X. Str. 326

⁵ Tamtéž, str. 419

⁶ Tamtéž, str. 419

⁷ Tamtéž, str. 418

Registrované partnerství

Zvláštním typem partnerského soužití je registrované partnerství, které však nemůže plnit funkci párového manželství. Zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném manželství ze dne 26. 1. 2006 říká „*partnerství vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství.*“⁸

⁸ *Zákony pro lidi.* [online]. 26.1.2006 [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115#cast1>

2 ROZVOD

V posledních letech dochází k tomu, že se čím dál víc párů rozvádí. Většina lidí vstupuje do svazku manželského s tím, že spolu chtějí být do konce života a vytvořit tak stabilní a láskyplné prostředí nejen pro svého partnera, ale i pro své děti. Bohužel ne vždy to tak dopadne.

Jedna z nejtěžších zkoušek v životě dítěte je právě rozvod. Rodiče si často řeší své vlastní problémy a nemohou se plně věnovat svým dětem, kteří to v této situaci nejvíce potřebují. Mnohdy se přes ně řeší vzájemné problémy rodičů, děti jsou také velmi často využívány k manipulaci s partnerem a bohužel si také mnohdy dává za vinu rozchod rodičů a nechápe, proč k němu dochází. Myslí si, že jistě něco musely udělat špatně.

Aby člověk mohl posoudit takový jednotlivý rozvodový případ, musel by znát všechny činitele, které jsou ve hře. Není totiž obecná lidská míra, kterou by se dalo měřit a hodnotit takové věci, jako je rodinné štěstí, manželská věrnost, osobní uspokojení, oboustranné porozumění, odpovědnost a koneckonců i láska. Prvním krokem dítěte ke správnému jednání a rozhodování je v tomto případě právě porozumění rodičům i sami sobě v nastalé životní situaci.

„Mám za to, že rozvod je neštěstí a že bychom se tedy k němu měli jako k neštěstí chovat. V životě rodičů něco selhalo, některé životní představy padly; neosvědčily se tak, jak se od nich očekávalo. Můžete namítnout, že se jedna ani druhá strana nijak nešťastně netváří a že místo nějaké lítosti je v jejich projevech daleko více zloby a hněvu, povýšené uraženosti, touhy po pomstě, škodolibosti, sobectví. Ale copak všechny takovéto postoje a tendence, které se člověka najednou zmocní, nejsou samy o sobě už dost velikým neštěstím?“⁹ Takto promlouvá Zdeněk Matějček ve své knize *Rodiče a děti k dětem, kterým se rodiče rozvádí.*

Rozvod je velmi složitá a nepříjemná životní situace a dopadá na celou rodinu. Ovšem v naší společnosti se časem stal rozvod celkem běžnou záležitostí. U většiny lidí otrásl rozvod pocitem jistoty a bezpečí. Pokud se manželský pár rozhodne pro tento

⁹ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: AVICENUM, 1986, 336 s. ISBN 08-011-86. str. 319

zásadní krok, má před sebou velkou řadu rozhodnutí a to v mnoha případech velmi zásadních. Těmi nejzásadnějšími jsou rozhodnutí týkajících se dětí – kde budou žít a s kým a jak se budou často stýkat s druhým rodičem.

Většina rozvádějících se párů stráví méně času a vydává méně energie při rozhodování, komu připadne péče o děti, než při rozhodování, komu připadne který nábytek a které knihy. Jde o rodiče, kteří bezmezně milují své děti. Když ale dojde na situaci, kdo o děti bude pečovat, mnoho párů slepě následuje kulturně společenskou zvyklost, která je zbavuje potřeby řídit se svým vlastním úsudkem.

Proměna manželství v posledních letech je mnohdy zapříčiněna i tím, že ženy mají v současné společnosti jiné postavení než dříve. Pečují o domácnost a děti a chtějí, aby se o to s nimi dělili partneři. Ženy mají v současné době také o mnoho více příležitostí k budování kariéry a často dají přednost kariéře před rodinou a dětmi. Je to možná zapříčiněno i vyšším sebevědomím. Změna nastala také v tom, že se v domácnosti žena starala spíše o klasický chod domácnosti, jako je uklízení, vaření, praní a starání se o děti, zatímco manžel rodinu finančně zaopatřoval a měl na starosti péči o technické věci a spojení rodiny s okolním světem. Většina rodin v současné době touží po rovnoprávnosti. Lidé dnes také žijí více přítomností a neočekávají, že budou mít věci dlouhého trvání. Bohužel se rozmnožil názor lidí, kteří už i při samotném vstupu do svazku manželského nevěří, že by jejich vztah trval napořád.

2.1 DEFINICE ROZVODU

Psychologický slovník definuje pojem rozvod jako: *„zrušení manželství za života manželů rozhodnutím soudu, výsledkem dlouhotrvajících rozporů. Obvykle probíhá ve třech stadiích:*

- a) *manželský nesoulad s neschopností rozpory řešit vzájemnými kompromisy,*
- b) *manželský rozvrat většinou dlouhodobý, který podstatně postihuje některé z rodinných funkcí, jako je funkce výchovná, emoční nebo ekonomická,*

c) *rozvod jako formální právní ukončení manželského vztahu*“.¹⁰

2.2 PŘÍČINY ROZVODU

Z mnoha provedených výzkumů vyplynulo, že ženy jsou v manželství oproti mužům méně spokojené. Jde o to, že ženy ve svém životě staví do popředí zájmy svého manžela a dětí a tak na oplátku čekají jakousi emocionální podporu, která se většinou od mužů nedostává. Proto se postupem času zvyšuje i intenzita iniciativy rozvodu ze strany ženy.

Dalším důvodem podání žádosti o rozvod ze strany ženy je nedostatečné emocionální uspokojení, jehož příčiny jsou stížnosti na uzavřenost a odměřenost svých manželů. Muži si oproti tomu nechávají otevřená zadní vrátka pro možnost návratu, jelikož neradi ztrácejí své zázemí, to co si tolik let vybudovávali.

Nejvíce manželství krachuje ve třetím a čtvrtém roce po svatbě. Obvykle však jde o bezdětná manželství. Dalšími krizovými roky obvykle bývá pátý až devátý rok. Nejsou však žádnou výjimkou manželství, která se rozpadnou i po dvaceti až pětadvaceti letech. Příčiny rozvodů po tolika letech manželského soužití jsou spojovány se ztrátou společného smyslu života. Jejich děti již dospěly a osamostatnily se a oni sami si už neměli co říci.

Následující graf znázorňuje nejčastější příčiny rozvodu manželství v ČR v roce 2010. Data vyplývají z výzkumů Českého statistického úřadu.

¹⁰ HARTL, P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X. str. 516

Graf č. 1: Příčiny rozvratu manželství

Příčiny rozvratu manželství

Zdroj¹¹

Z obrázku grafu lze celkem snadno na první pohled vyčíst, že největší příčinou rozvodu manželství v roce 2010 bývá rozdílné povahy a názorů. Dále mají na rozvodu velký podíl ostatní příčiny, poté soudem nezjistitelné zavinění na obou stranách partnerů a čtvrtý větší kus koláče znázorňuje hnědá barva, tj. nevěra.

2.3 MOŽNOSTI ROZVODŮ

Pokud jsou manželé rodiči nezletilých potomků, soud musí nejprve upravit poměry jejich dětí pro dobu po rozvodu. Jedná se především o jejich hmotné zabezpečení (alimity) a způsob jejich výchovy – zde se řeší, zda budou svěřeny matce nebo otci, či do výchovy střídavé nebo společné. Dále se jedná o to, jak se bude řešit styk dítěte s rodičem, kterému nebyl dán do péče. Rozvodový soud manželství nerozvede, dokud

¹¹ *Rozvod v Česku.* [online]. © 2015 [cit. 2016-01-06]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rozvod_v_%C4%8Cesku

nenabude právní moci rozhodnutí opatrovnického soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu rozvodu.

Při vzájemné ochotě a domluvě manželů lze při rozvodu postupovat několika způsoby.

Smluvený rozvod

Pokud se manželé dohodnou na rozvodu, lze takovéto manželství rozvést na základě společné smlouvy manželů o rozvodu manželů. Pouze manželství, které trvalo více než jeden rok a manželé spolu více než šest měsíců nežijí, lze rozvést. Tento typ se dá mnohdy označit jako „praní špinavého prádla“ před soudem, protože se mezi manželi vede nemilosrdný boj, bohužel jsou to z jejich strany všemožné intriky a slovo proti slovu. Ostatní členové rodiny nebo blízcí přátelé mohou být tomuto boji svědky

Běžný rozvod

V případě tohoto postupu rozvodu platí, že soud může na návrh jednoho z manželů svazek rozvést, jestliže je manželství trvale a velmi hluboce rozvráceno, že není reálné obnovení manželského svazku.

Ztížený rozvod

„Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.“¹²

¹² *Zákon o rodině § 24b* [online]. [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-rodine/navrhu-na-rozvod-s-nimz-nesouhlas-i-manzel-k.html>

3 REAKCE DĚTÍ NA ROZVOD

Rozvod rodičů si žádné dítě nepřeje, nerozhoduje o něm a nemá žádnou kontrolu nad tím, co se s ním během rozvodu děje. Stabilita, na kterou je dítě zvyklé, je najednou narušena, a to například stěhováním, změnou zaměstnání a ve většině případů i možnými finančními problémy.

Rozpad rodiny je vždy smutným a traumatizujícím zážitkem. První dny, týdny a měsíce po rozvodu rodičů, jsou u dětí pozorovány patrné negativní reakce. Každé dítě sice reaguje jiným způsobem, ale objevují se podobné symptomy stresu. Reakce na odloučení je zlost, obavy, zmatenost, v některých případech i nenávist a vyžadování větší pozornosti od okolí. Některé děti jsou odolné proti těmto stresujícím skutečnostem a samy se umějí s touto nepříjemnou životní situací poprat. Dokáží se tak s rozvodem rodičů celkem snadno a rychle vyrovnat, aniž by vyhledávaly odbornou pomoc. V opačném případě stojí děti, které ztrácí všechnu sebedůvěru a vnímají tuto situaci jako nespravedlivou, cítí se opuštěně a podvedeně.

Chlapci a dívky reagují na stejné situace odlišně. Ač je to překvapivé, chlapci se mnohdy s rozvodem vyrovnávají obtížněji než dívky. Tato skutečnost se může změnit v pubertě. Velký problém je většinou v tom, že po rozvodu otec zpřetrhá veškerá pouta s rodinou a syn tak zůstává bez svého vzoru, pokud otce nenahradí nový partner matky. Situaci chlapců nezlepší ani bydlení s otce, který někdy až příliš pije, nebo prožívá úzkost a nedokáže být tak synovi plnohodnotným vzorem v období puberty. Mnozí otcové si nedokáží odpustit hanlivého vyjadřování o manželce a nedokáží dát najevo zájem a porozumění. V tomto ohledu mají dívky snazší postavení. Po rozvodu většinou zůstávají s matkou, která je jejich vzorem.

3.1 NEJČASTĚJŠÍ REAKCE DĚTÍ

Jak již bylo psáno, reakce dětí na rozvod mohou být různé. Nejčastějšími a nejdůležitějšími reakcemi jsou:

- a) strach z odloučení,
- b) snaha sblížit rozcházející se rodiče,

c) prožívání odpovědnosti či viny za rozvod rodičů.

3.1.1 STRACH Z ODLOUČENÍ

„Někteří odborníci tvrdí, že strach z odloučení je nejbolestivější pocit, jaký je možné zažít. Ve fázi rozpadající se rodiny je u dítěte strach z odloučení a ztráty zcela přirozený, ale rodiči může být zcela podceňovaný. Dítě si v době rozvodu může začít uvědomovat, že nejdůležitější lidé v jeho životě by mohli najednou opustit jeho svět.“¹³

Strachovat se může mladší dítě z toho, že ho rodiče fyzicky opustí, načež starší dítě má strach, že až jednou bude potřebovat rodičovskou lásku, nebude ji mít k dispozici. Jejich pocity se trochu dají přirovnávat k pocitům dospělého jedince, kterého někdy v minulosti opustil partner. Pocit beznaděje a prázdnoty již většina dospělých zažila. Je to jakási obdoba dětského strachu z odloučení od rodičů. Jsou dva důvody, ze kterých tento strach pramení. Prvním důvodem je jiné vnímání času než má dospělý jedinec. Děti neznají význam věty „Uvidíme se za pár dní“. Není zde jistota, že jejich vztah bude pokračovat, že rozvodem to nekončí a tak se u nich mohou objevovat divoké reakce a pláč. Druhým důvodem je jejich těsná vazba na rodiče, kterou rozvod ohrožuje.

Strach z odloučení se mimo jiné může projevit i tím, že započtou problémy při ukládání ke spánku, kdy dítě žadoní ještě o jednu pohádku, za každou cenu se do poslední chvíle snaží rodiče udržet u sebe s tím, že pokud odejdou, přijde bubák.

3.1.2 SNAHA SBLÍŽIT ROZCHÁZEJÍCÍ SE RODIČE

Jeden způsob vyrovnání se s rozvodem rodičů, je odmítnout realitu a snažit se zabránit rozvodu. I když je po rozvodu doma menší napětí a atmosféra uvolněnější, dítě se i přesto snaží obnovit původní úplnou rodinu. Někdy tento proces může trvat i dlouhé roky. Bohužel pokud se takto děje, není to jen nevinné naivní dětské přání, ale často to znamená psychické problémy. Dítě špatně chápe realitu rodinné situace a brání to v úspěšném pokračování jeho vývoje. Pokud je rozvod nezvratný a rodiče se skutečně rozhodnou rozvést se, měli by dítěti vysvětlit, že je toto rozhodnutí nezvratné a konečné

¹³ TEYBER, E. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

a tím ukončit dítěti představu o jejich usmíření. Pokud se tak nestane, mohlo by dojít k tomu, že se jeho fantazie přesunou do podvědomí a mohou mu tím do budoucna způsobit nemalé potíže. Dítě se nebude moct přizpůsobit novým životním situacím, dokud se nesmíří s tím, že už se k sobě rodiče nevrátí.

Snaha o usmíření rodičů pramení ze těchto zdrojů:

a) Chtějí se vyvarovat pocitům bolesti z rozvodu rodičů.

Tenhle pocit je u dětí rozvádějících se rodičů běžný a většinou nepůsobí dětem žádné problémy, hlavně pokud je jim rozvod vysvětlen jako definitivní. Může pramenit z toho, že již někdy v minulosti proběhla hádka a následné usmíření mezi rodiči a dítě bylo u toho. Občas se dítě stane svědkem té situace, že rodiče s rozvodem vyhrožují a který se pak ani neuskuteční, nebo toho, že se rodiče pouze na nějaký čas odloučí. Přirozeně pak dítě počítá s tím, že i toto odloučení půjde vrátit zpět.

Další důvod je ten, že se děti bojí o ztrátu své úplné rodiny a o jistoty jim známého prostředí. Děti si přejí, aby byli jejich rodiče spolu dále šťastní a to i kvůli faktu, že to znamená úplnou rodinu. Ta dítěti poskytuje takový uklidňující pocit, že někam patří, pocit bezpečí a jistoty známého. Rozvod a nové rodinné prostředí může v dítěti vyvolávat úzkost, protože je jiné, než na které bylo zvyklé a vyžaduje na ně adaptaci.

Obava, zda budou potřeby dětí naplněny, je jeden z dalších důvodů, proč se snaží spolu rodiče udržet. Tento pocit nejistoty zvyšuje zjištění, že po rozvodu budou o dost méně v kontaktu s jedním z rodičů.

b) Snaží se manipulovat vztahy dospělých a udržet rodiče spolu.

Vztah manželů, který je vzájemný, je v dobře fungující a úplné rodině efektivním spojením partnerů. Manželé jsou si oddaní a věrní, jejich vztah nerozdělí ani děti, příbuzní nebo známí. Existují však rodiny, ve kterých taková citová vazba neexistuje. Mohou se zde vyskytnout problémy v chování a manželství může tíhnout k rozpadu. Zde má dítě skvělé podmínky pro manipulování se vztahem svých rodičů. Odmalinka se děti snaží mezi rodiče „prorazit“. Například jako batolata se snaží mezi ně sednout, starší děti jim skáčou do řeči, nebo je úmyslně ruší ve chvílích, kdy chtějí mít manželé

trochu soukromí a být spolu. Pokud se dětem opakovaně daří stavět se mezi ně, získávají možnost působit na jejich vztahy a vzniká tak přemrštěný a nereálný pocit moci. Pokud jsou rodiče ve fázi rozvodu, dítě si myslí, že právě ono má moc je dát znovu dohromady.

Existují i různé způsoby chování dítěte, které znamenají strategickou snahu přimět rodiče, aby se k sobě vrátili - například praní se, lhaní, nemoce nebo chození za školu. Jsou to vše jen takové pokusy přinutit je, aby se spojili a společně zašli řešit jeho problémy. V tomto případě je výchova velmi náročná.

3.1.3 PROŽÍVÁNÍ ODPOVĚDNOSTI ČI VINY ZA ROZVOD RODIČŮ

Další častou reakcí je prožívání odpovědnosti dětí za rozvod. Spousta z nich se za rozvod svých rodičů cítí odpovědná a dává si jej za vinu. Rodiče ve většině případů někdy ani nenapadne, že by mohlo dítě trpět takovou představou. Odpovědi na otázku, proč si to myslí, jsou nejčastěji: „zlobil/a jsem“, „neposlouchal/a jsem maminku“, „nosil/a jsem domů špatné známky“, a podobně.

Děti jsou ve věku do desíti až dvanácti let sebestředné, a tak si myslí, že se celý svět točí kolem nich. Proto to přesvědčení, že je rozvod rodičů jejich vina. Nejsou dovyvinuty kognitivní procesy, nechápou příčiny ani důsledky rozvodu. Batole ani předškolák nemůžou rozumět tomu, že dospělí mohou dělat taková rozhodnutí, která ovlivní jeho budoucí život, přičemž vznikne z podnětu, který s ním nemá nic společného. S přibývajícím věkem jsou všechny souvislosti pochopeny, ale stále je tu možnost přetrvávání pocitu viny.

„Pocit odpovědnosti za rozvod rodičů může být zapříčiněn řadou faktorů. Děti se někdy na rodiče zlobí a přejí si, aby umřeli, odešli, nebo je nahradili jiní, zidealizovaní rodiče. Tyto pocity si pak chybně interpretují jako vysvětlení příčin rozvodu. Když se totiž rodiče rozvedou, plní se tím přání dítěte, aby máma a táta odešli. Představa, že to vlastně způsobil vztek a slova v něm vyřknutá, dítě děsí,“¹⁴

¹⁴ TEYBER, E. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

Není výjimkou, že jsou někteří rodiče opravdu přesvědčeni, že za jejich rozvod může dítě. Pokud jsou směrem k dítěti vyřknuté fráze jako například: „je to tvoje vina,“ „matku/otce jsem opustil/opustila kvůli tobě,“ apod., velmi tím ubližují samotnému dítěti. *„Takovéto výroky jsou pro dětskou dušičku přímo tragické. Jejich obavy z odpovědnosti za rozvod jsou utvrzeny, po rozvodu se u nich objevují závažné a mnohdy i trvalé problémy, například deprese.“*¹⁵ Za činy svých rodičů a za rozhodnutí rozvést se, nikdy dítě nemůže a rozhodně nenesou žádnou odpovědnost. Za žádnou cenu mu nesmí být nuceno myslet si opak.

Tyto tři výše popsané reakce dětí jsou nejběžnější. Chování a reakcí jako důsledek rozvodu je ale mnohem více. Ve většině situací jsou dětské reakce takovým obranným mechanismem. Pomocí nich se dítě snaží dosáhnout toho, aby varovalo, aby na sebe upozorňovalo, že něco není v pořádku. Mohli bychom to přirovnat k jakémusi volání: *„Něco se mi děje, nechte toho sporu, který máte mezi sebou, usmířte se a pojdte se starat o mě, oba dva.“*¹⁶

3.2 CHOVÁNÍ A EMOCE DĚTÍ

Typická reakce dítěte je lhostejnost. Je to možná ta nejsnadnější možnost, jak vybočit od situace, která ho tíží. Bohužel to může mít i opačný účinek a to takový, že může velmi snadno přerůst ve zlost až nenávist. Reakce dítěte na rozvod jsou v každém věku různé. Dítě do pěti let je obzvláště zranitelné. Je to velmi početná skupina, až třetina dětí rozvedených rodičů je mladší pěti let a dostává se jí jen velmi málo pomoci. V tomto věku jsou děti podrážděné, trpí nespavostí, mají noční můry a jsou nejisté. Často se objevuje „regrese“. Znamená to, že se chování dítěte stává méně zralým. Častým jevem regrese je noční pomočování. Malé děti věří tomu, že se vše děje kvůli nim, ať jsou ty věci špatné nebo dobré, myslí si, že je to jejich vina.

J. S. Wallerstein shrnul případy reakcí dětí na rozvod podle věkových stádií. Rizika začínají být již před samotným narozením dítěte.

¹⁵ Tamtéž, s. 63

¹⁶ ŠPAŇHELOVÁ I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0

„0-2 roky: Předčasný porod, nízká porodní hmotnost, problémy s pohlavní identitou, vývojové opoždění.

3-5 let: Regrese v chování, poruchy v chování – zhorší se udržování čistoty, zhorší se spánkový režim atd. Dále strach odloučit se od pečující osoby (separační úzkost). Dále výrazné změny nálad, strach z opuštění.

6-11 let: Psychosomatické poruchy, deprese, pocity ztráty, projevy hněvu a agresivity, pocity studu a viny, zhoršení prospěchu.

12-18 let: Nejistota, pocity osamělosti, deprese, pocity zklamání, viny a selhání, delikvence, drogy, sexuální promiskuita, obavy z budoucnosti.¹⁷

Následující reakce dětí jsou rozděleny na reakce jako emoce a reakce jako chování.

3.2.1 EMOCE

U dětí se objevuje spousta reakcí, které mohou být mnohdy v rozporu mezi sebou. Dítě je na jednoho z rodičů velmi našťavané a tvrdí, že jej nemá rádo, ale na opačnou stranu s ním chce být, a když tomu tak není, tak se mu zase stýská. Občas tomu dopomůžou i samotní rodiče, kteří se navzájem obviňují a „hází na sebe špínu“ a dítě tomu přihlíží. Potom přichází zmatek a spoustu rozporuplných pocitů. Dalším z důvodů může být, když odejde bez vysvětlení jeden z rodičů. V takovýchto situacích nemusí být probíhající emoce vždy racionálně vysvětlitelné.

Popření

V tomto případě se u dítěte může projevat takový přístup, že samo popírá o tom, jak vypadá situace doma. Pokud se ho někdo zeptá, jak se mu daří a co doma, s klidem odpoví, že je vše v naprostém v pořádku. V tuto chvíli se všichni mohou mylně domnívat, že dítě takto mluví, protože se ho nepříjemná situace doma nijak nedotkla. Ale opak je pravdou. Tohle je pouze jedna z dalších obranných reakcí a způsob, jak se

¹⁷ Wallerstein, J. S. In: NOVÁK, T. *Rodičovské judo: dítě během rozvodového řízení*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000. Poznej sám sebe. ISBN 80-247-000-2-6.

ochránit proti bolesti z roztržek a konfliktů svých rodičů. Nejčastěji se je snaží popřít a odsunout do pozadí. Bohužel potlačené emoce se mohou v samotném dítěti ukládat a poté dostat v nečekané situaci na povrch.

Osamělost, smutek, ztráta

Smutek je jedním z projevů pocitu ztráty. U dětí prožívající rozvod je smutek tou nejzřetelnější emocí. V případě rozvodu jsou ztráty velmi silné. Dochází k omezení styku s matkou nebo otcem, často i změně bydliště, kamarádů, školy. Vyplývá z toho ztráta jistoty a zázemí úplné rodiny, díky čemuž může dítěti klesnout sebevědomí, vyhlídky do budoucího života jsou obtížnější a mnohdy je i ztracena samotná radost ze života. Nejhorší je nesdílení těchto pocitů s dítětem. Rodiče mají jiné pocity a jiné starosti, kvůli tomu může dítě trpět osamělostí. Je třeba o pocitech hovořit a dávat je najevo, dítěti se potom může rychleji ulevit.

Deprese

„Deprese, která je poměrně běžnou bezprostřední reakcí na rozchod rodičů, je někdy také výsledkem neustále se opakující otázky, jež se dítěti honí hlavou: „Proč se to stalo právě mně?“¹⁸ Dítě, které je zasažené depresí, se cítí opuštěně a osaměle. Někdy se svěří, že si připadá jako za zdí nebo jako v místnosti, která je zamčená a kam nikdo nemůže.

Vztek

V souvislosti s rozvodem může vztek vyústit z pocitu bezmoci a proto, že dítě nijak nemůže ovlivnit dění věcí v rodině. Vztek může být i jakousi zástěrkou smutku a zoufalství, které se dítě bojí dát přímo najevo. Dítě se samo přesvědčilo, že reakce na vztek je častější než na smutek. Vzteklé je většinou na toho rodiče, který právě od rodiny odchází. Pokud se bojí projevat vztek přímo k tomuto rodiči, kvůli jeho ztrátě, zamíří ho na nového partnera. Tato věc má i druhou stránkou a to tu, že dítě může dávat vinu rodiči, který zůstal, protože způsobil odchod toho druhého. Někdy

¹⁸ SMITH H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2, str. 50

vztek projevuje k oběma rodičům, protože podle něj jednali sobecky, aniž by na něj brali ohled.

Strach, úzkost a zmatek

Zmatek a úzkost často souvisí s budoucími záležitostmi. Dítě má strach, že ho zavrhnou nebo na něj zapomenou. Občas si dělají starosti, jak vše sami zvládnou, až dospějí. Pokud se v jejich okolí objevuje více rozvedených párů, berou to jako takový rodinný vzor, dokonce se můžou bát i vlastního budoucího manželství.

Závist

Děti mnohdy sužuje závist vůči jiným, majícím na rozdíl od nich, úplné rodiny. Dívky mají představu takovou, že ostatní matky jsou jako kamarádky, které svým dcerám nic nezakazují a nepřikazují. Chlapci si mohou myslet, že otcové ostatních dětí stráví každý týden se svými syny na fotbale. Děti jsou přesvědčeny, že úplné rodiny tráví krásné prázdniny někde u moře, mají hezké auto, nosí dražší oblečení. Pokud si děti myslí, že s nimi není zacházeno stejně jako s jejich vrstevníky, připadají si méněcenné.

Úleva

Po čase může dojít k pocitu úlevy, pokud dítě zjistí, že rozvod byl i přes svoji náročnost vlastně tím nejlepším řešením. Že pro své dítě udělali to nejlepší, co mohli. Teprve potom, co dítě pochopí, že rozchod rodičů je trvalý, může dojít k tomuto závěru. Jednodušší je to u dětí, k nimž mají rodiče pečující a láskyplný vztah, i když spolu nežijí.

Naděje

I přesto, že se z rozchodu rodičů děti vzpamatovávají klidně i několik let, nakonec to zvládnou. Budoucnost se jim jeví slibně pouze tehdy, když mají pocit, že jsou důležité pro oba rodiče a že je mají rádi a podporují je. Nemají strach v případě, že už nejsou vystaveny vzájemnému nepřátelství obou rodičů. Pokud jsou tyto předpoklady splněny, nejen, že děti přežijí často stresující období, které je spojené s rozvodem, ale budou

šťastnější a zvládnou se dívat do budoucna s nadějí a důvěrou, že ne každé manželství může skončit rozvodem.

3.2.2 REAKCE DĚTÍ – CHOVÁNÍ

Tyto reakce mohou být důsledky na výše popsané emoce. Za velké množství těchto chování se skrývá pouze smutek, úzkost, vztek a další nepříjemné emoce.

Lež

Jako odezva na rozvod se může objevit zvýšená lhavost. Děti kolem věku pěti let by měli umět rozlišit mezi lží a fantazií. Hlavní důvod lži je snaha upozornit na sebe nebo někomu ublížit. Pokud lež dítě nasměrovává k druhému člověku a to převážně k rodičům, znamená to, že se jej snaží vyburcovat k nějaké reakci. Neuvědomuje si však, že reakce rodičů budou převážně negativní. Pokud je lež pozitivní, tak je neškodná v tom smyslu, že tím nikomu nekřivdí, neočernuje nikoho, pouze znamená, že ze světa, ve kterém mu není dobře, utíká do světa jiného.

Útěk z domova

Jsou případy, kdy dítě chtělo utéct z domova, nebo opravdu uteklo. Útěk si často promýšlí dopředu, dokonce si shromáždí různé věci a jídlo na přežití venku. Většinou utíká bez přípravy, spontánně, většinou při hádce. Dítě dál nemůže situaci dál snášet, proto takto jedná. Bohužel jedná ve zkratu a dokáže si uvědomit následky jeho činu, který nic nevyřeší. Dalším důvodem útěku může být snaha upozornění na sebe samotného a tím upozornit rodiče, že je zde nějaký problém a aby si ho všimli. Pokud se tato situace řeší útekem, znamená to, že dítě neví co dělat se svými pocity, protože jich je v něm velký nadbytek.

Zvýšené neposlušání, používání sprostých slov, nadávek

V rozvodovém období se může u dětí objevit i nutkání používat nadávky a sprostá slova i ke vztahu k rodičům. Téměř vše ze strany rodičů je negováno, dítě nechce, neudělá to, neposlechne, je mu vše ukradené. Většinou se tyto fráze a slova užívají vůči slabšímu rodiči, zpravidla to bývá matka, která je zranitelnější a křehčí. Toto chování se nejvíce objevuje v pubertě.

Útěk k lásce, partě

V období mladšího školního věku až věku pubertálního se občas stává, že děti vyhledávají různé party, ke kterým se upnou, nebo utíkají ke své lásce. Je těžké posoudit, jestli by dítě uteklo, i kdyby byla doma klidná atmosféra. Je normální, že chce dítě trávit čas s jejich vrstevníky. Problémem však je zvýšená touha po tomto setkávání a dávání přesnosti před důležitými činnostmi. Často je zde velká neinformovanost rodičů o partě. Dítě si může vnuknout negativní názory ostatních v partě. Horší však je, když se dítě chytne špatné party, ve které se vyskytují drogy, alkohol nebo cigarety.

Zvýšená ukázněnost dítěte, vzornost

Velmi často se stává, že se u dítěte objeví zvýšená ukázněnost, mírnost, najednou je poslušnější a hodnější. Pokud se tohle chování objeví, znamená to, že si dítě klade za vinu to, co se doma děje a proto se tak chová. Myslí si, že tím situaci doma urovná a rozchod rodičů nenávratně zažehná. Bohužel je to jen jedna z nepřirozených reakcí dítěte, kdy si tímhle způsobem nechává emoce ukryté v sobě a je pro něj těžké je projevit.

Zamlklost

Další z negativních vlivů rozvodu na dítě je zamlklost. Dítě se stane nemluvné a to v případě, kdy u něj zamlklost není zvykem. Je zamyšlené, tiché, nad něčím dumá a rodiče neví nad čím. Dítě má hlavu plnou myšlenek a mluví pouze útržkovitě.

Dítě nezná hranic, je rozmazlováno

Občas se stává, že se rodiče snaží své dítě předcházet. Kupuje mu různé dárky, dovolí mu to, co by druhý rodič normálně zakázal. Dítě si na tento přístup rodičů rychle zvykne a začne být rozmazlené. Na co si dítě ukáže, to dostane. Tímto si rodič dítě snadno kupuje. Pokud si děti zvyknou i na hodnoty materiální, časem se můžou divit, že to ostatní nerespektují tak jako oni.

Drobné krádeže

Opět chce dítě v této situaci na sebe pouze upozornit. Jde o krádeže protestní. Pokouší se docílit toho, aby si ho někdo všiml. Proto se ani nesnaží krádeže nijak skrývat. Snadno se na ní přijde a dítě se ještě rádo přizná.

Koktání

Jestliže děti začnou koktat, znamená to, že v sobě drží velký emoční náboj a bohužel se s ním nijak neumí vypořádat. Jiným způsobem to neumí projevit. Nedokážou křičet, plakat ani se s problémem svěřit blízkému člověku. „*Koktání se nejčastěji projevuje opakováním nebo protahováním zvuků, hlásek, slabik, slov nebo se také projevuje zadržováním (bez vydání zvuku).*“¹⁹

Pomočování

Další reakce na rozvod je pomočování u dítěte, které už samo umělo chodit na záchod. Teď se u něj pomočování objevuje znovu, a to v situacích, kdy má strach, nebo když něčemu nerozumí. Nejčastěji se to stává, když se rodiče hádají a ti si mohou myslet, že to dělá naschvál z trucu. Bohužel jim nedochází, že za to dítě nemůže a že to je pouze reakcí na napětí, které doma vládne.

Noční děsy

U dítěte se mohou objevovat noční děsy nebo noční můry. Dítě se probouzí a křičí nesmyslná slova bez jakékoliv souvislosti. Oči má otevřené, ale plně nevnímá. Pokud tyto noční děsy přetrvávají, je nezbytné vyhledat odbornou pomoc.

¹⁹ Nová mluva, *O koktání...* [online]. 2010 [cit. 2013-01-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.novamluva.cz/koktani.html>>.

Zhoršení školního prospěchu

I přes dosud výborné výsledky ve škole, se mohou v rozvodovém období velmi zhoršit. Prospěch se může až radikálně změnit a to třeba až o dva stupně. Je to způsobeno tím, že má dítě myšlenky jen okolo rozvodu svých rodičů a přemýšlí nad budoucností, jak to teď vůbec bude. Pokud začnou prospěch negativně komentovat i učitelé a spolužáci, psychika dítěte to odnese ještě více.

Zvýšená agresivita

Stává se, že dítě v této situaci začne být agresivní a to nejen vůči sobě, ale i vůči okolním lidem. Ve chvílích, kdy se rodiče hádají, se objevuje agresivita vůči sobě samému. Například se začne bouchat dítě bouchat do hlavy, po rukách má škrábance a probíhají další i projevy agresivity, aby na sebe dítě upozornilo. Přesvědčuje se, že se tímto sebepoškozováním rodiče leknu a přestanou se dál hádat. Jelikož mají o dítě opravdu strach, přestanou, bohužel to není žádným řešením. Rodiče mají poté výčitky svědomí, že to dítě dělá, jen když se pohádají, proto hádku odkládají na tu chvíli, když dítě není doma. Než se tato příležitost naskytne, stále nosí napětí v sobě. Na dítě to má velmi negativní vliv. Agresivita se vůči druhému projevuje například šikanou na svých spolužácích. Pokud se rodič takto agresivního dítěte tento fakt dozví, má na dítě zlost a vzrůstá v něm pocit útoku vůči svému dítěti. Rodič je rozzlobený, že se dítě k druhým chová takto negativně, v tu chvíli to ale nevnímá, protože se sám chová zrovna tak. Takle obranná reakce je nevhodná a špatná. Buď to jinak neumí, nebo se domnívá, že se toto jeho chování stane ráznějším a na rodiče zabere o to více.

Nechutenství

Jako další negativní reakcí na rozvod je nechutenství, které v mnoha případech může vést až k mentální anorexii. Dítě odmítá jíst, s ostatními členy rodiny nejí jako doposud, chce své vlastní jídlo, které nebude tak tučné a s jídlem se schovává. Anorexie může v tomto případě být nemocí vztahů. Přehlížení citových potřeb dítěte, nepozornost rodičů či přehlížení potřeb dítěte, může být jejím důvodem samotného vzniku.

Lhostejnost

Pokud lze v době rozvodu u dítěte pozorovat zvýšenou lhostejnost, která u něj normální není, pramení to z více důvodů. Jedním z nich je, že si nikdo nikdy nijak zvlášť dítěte nevšímal, každý člen rodiny žil svůj vlastní život, takže ani jiné, nové situace nejsou důvod pro změnu. Nebo se naopak všímavost rodičů stala tak velká, že ani samotné dítě nemělo příležitost nahlédnutí do života svých rodičů, kteří o svých věcech před svým dítětem nikdy nemluvili. Přirozeně se to pak děje i v době rozvodu. Dalším důvodem nevšímovosti dítěte k situaci v rodině se stává fakt, že neví, jak se k ní zachovat, neví si prostě rady. Dítě se chová, jako se ho dění v rodině netýkalo, jako by ho nezajímalo a nevidělo, že se rodiče trápí. Opět to může být v neposlední řadě jako jedna z obranných reakcí dítěte.

3.2.3 DŮVODY REAKCÍ U DÍTĚTE

- a) Pokud dítě této situaci nerozumí.
- b) Pokud se dítě přímo zúčastní velkého množství hádek, sporů a dohad svých rodičů.
- c) V případě, že se rodiče příliš zaměří sám na sebe a dítě je odsunuto a je na něj poněkud zapomínáno.
- d) Pokud je dítě citlivější na každou nastálou změnu.
- e) Je-li dítě až doposud chráněno rodiči před těžkostmi nebo jakýmkoliv problémy, na které není zvyklé.

3.2.4 REAKCE DĚTÍ PODLE POHLAVÍ

Chlapci

Ti, kteří žijí pouze s matkou, se hůře adaptují než dívky, které žijí pouze s matkou a než děti, které mají úplnou rodinu. Chlapci jsou více odkázáni na rodičovskou pomoc. Často se u nich objevuje zhoršení chování a horší prospěch ve škole, s čímž mnohdy souvisí i špatné vycházení se spolužáky. Pokud nastane situace, kdy otec odchází od rodiny, ztrácí chlapec svůj vzor a také osobu, s kterou by se ztotožnil. Pro chlapce s nízkým věkem je o mnoho těžší, než pro stejně staré dívky.

Dívky

V období dospívání mají občas dívky konflikty se svojí matkou. Pokud do výchovy nevstupuje otec, můžou zde ještě přibýt problémy s milostnými vztahy. Otec je schopen zajistit kontrolu, matka toho v takové míře není schopna. Dívky jsou schopny dříve navazovat sexuální vztahy nebo mít svatbu, která ale velmi často končí rozvodem. Objevují se zde i problémy s dosáhnutím na pracovním i studijním poli. Velmi často se dívky zotavují rychleji než chlapci z depresí okolo rozvodu.

3.2.5 REAKCE DĚTÍ JEDINÁČKŮ A SOUROZENCŮ

Pokud byl jejich vztah před rozvodem bezproblémový, je tady velká pravděpodobnost, že se s ním o dost lépe vypořádají, než jedináčci. Výhodou pro sourozence je, že spolu mohou o rozvodu komunikovat, vzájemně si pomáhat podpořit se. Mladší najde oporu ve starším, který mu může objasnit pro něj neznámou situaci. Staršímu naopak dává pocit, že v tomhle těžkém období na to není sám. Ostatním lidem se může zdát, že mezi nimi nevládne zrovna přátelský vztah, avšak opak je pravdou. Sourozenci na sobě mohou být závislí, v krizové situaci jako je rozvod, si velmi rozumí a mají podobné pocity. Mohou se na sebe spolehnout rozhodně více, než na jiné lidi.

Je časté, že v některých zemích v zájmu spravedlnosti se sourozenci dělí mezi rodiče. Jedno zůstává s otcem, druhé s matkou. Tohoto dělení mezi rodiče však znamená obtíže jak pro rodiče, tak hlavně pro samotné děti.

Stává se, že jeden ze sourozenců prožívá situaci jako neznámou a nejistou a bude v ní bezradný. Jako takovým obranným mechanismem bude použití útoku na druhého sourozence. Většinou útočí starší na mladšího.

Dítě, které nemá žádného sourozence se cítí sám a nemá se se svými potížemi komu svěřit. Stává se, že z důvodu, že je jedináček, se ho pokouší některý z rodičů přetáhnout na svou stranu. Bohužel už mu nikdo nemůže poradit, jak se má v téhle situaci chovat.

Delikvence

„Děti se také s větší pravděpodobností dopouštějí tresných činů nebo jsou potrestány odnětím svobody, jsou agresivnější, asociálnější a častěji jsou delikventní.“²⁰

Samozřejmě není pravidlo, že i zde existují výjimky, tak jako všude. Mnoho dětí z nerozvedených rodin v budoucnu vykazuje nižší prosperitu dítěte z rozvedené rodiny. Každopádně neplatí, že rodina, která je stabilní, zaručí kvalitní budoucnost svému dítěti, naopak rozvedená rodina nikoli.

Většina těchto příkladů emocí a reakcí dětí byly popsány v knize Teybera E. *„Děti a rozvod“*.²¹

²⁰ PAVLÁT J. *Dlouhodobé následky rozvodu pro děti* [on line]. Praha. Národní registr výzkumů o dětech a mládeži, 31.prosince 2011 [cit. 2013-3-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.vyzkummladez.cz/zprava/1348560228.pdf>>.

²¹ TEYBER, E. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

4 VÝZKUM A JEHO METODIKA

Praktická část je tvořena dotazníkovým průzkumem, kde se pokusím navázat na poznatky z teoretické části této práce.

4.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda jsou děti v průběhu rozvodu ovlivňovány v postoji jednoho z rodičů k druhému, jaké zanechal rozvod na respondentech negativní následky a zda byla potřeba vyhledat odbornou pomoc.

4.2 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH PŘEDPOKLADŮ

Na základě výše uvedeného cíle výzkumu byly stanoveny následující předpoklady:

Předpoklad č. 1: Domnívám se, že byl ovlivňován respondentův postoj jednoho z rodičů k druhému.

Předpoklad č. 2: Předpokládám, že na většině dětí zanechal rozvod negativní následky.

Předpoklad č. 3: Předpokládám, že v rozvodovém období většina tázaných respondentů vyhledala odbornou pomoc.

4.3 METODY VÝZKUMU

Po stanovení předpokladů byla zvolena technika dotazníku (viz příloha A) pro provedení výzkumu. Za tímto účelem byl sestaven dotazník s názvem „Dopad rozvodu na děti a mládí“. Otázky jsou již podle názvu dotazníku zaměřeny na zjištění dopadu rozvodu na tázané respondenty.

Vytvořený dotazník obsahoval 20 výzkumných otázek a byl zcela anonymní. Skládá se ze sérií otázek, jejichž cílem je získat odpovědi od tázaných respondentů. Dotazník byl vybrán z důvodu jednoduchého zpracování a následného vyhodnocení odpovědí, respondenti jej mohou vyplnit v poklidu doma. Nevýhoda se dá připsat obtížnému získávání respondentů a snazšímu vyplňování nepravdivých informací.

Sběr dat probíhal v období od 22. do 29. února 2016. Dotazníky jsem sdílela na sociální síti Facebook pomocí přímého odkazu. Čas vyplňování trval respondentovi v průměru 2-5 minut.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH ANALÝZA

Dotazník mi vyplnilo celkem 100 respondentů. Pro vlastní výzkum byly použity všechny dotazníky, tj. 100 %. U otázky č. 2 „*Jsou Vaši rodiče rozvedeni?*“ 7 respondentů odpovědělo, že jejich rodiče rozvedení nejsou. Jelikož jsou ostatní otázky zaměřené přímo na ty respondenty, kteří jsou z rozvedených rodin, a kteří na otázku č. 2 odpověděli „ano“, výzkum pokračoval s 93 zbývajících respondenty. Od otázky č. 3 „*Pokud ano, změnil rozvod Vašich rodičů vztahy v rodině?*“ mi těchto 93 respondentů tvoří 100%.

Otázka č. 1: Jste muž nebo žena?

Dotazník vyplnilo celkem 32 mužů, což je 32 % a 68 žen, což odpovídá 68 % z celkového počtu 100 respondentů.

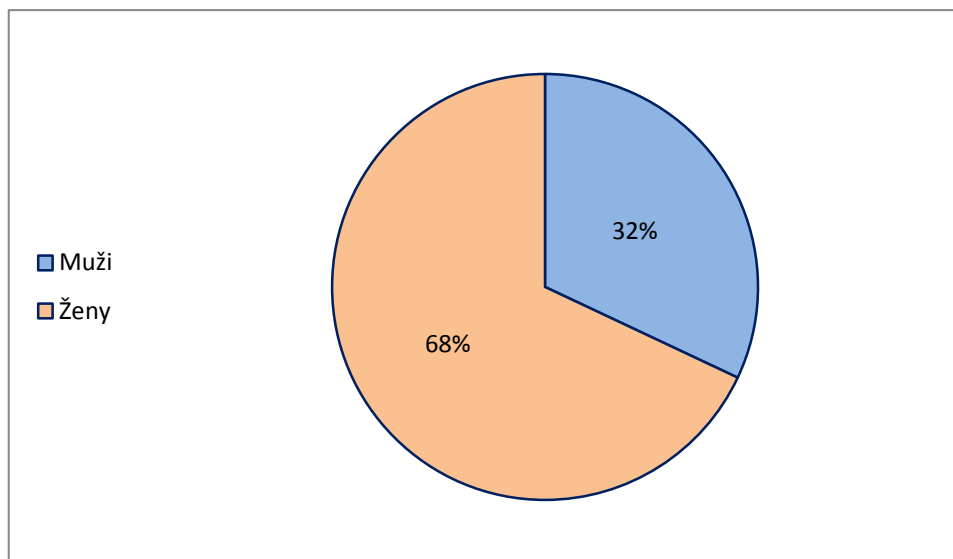
Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ženy	68	68
Muži	32	32
Celkem	100	100

Zdroj:²²

²² Autor práce, 2016, (vlastní šetření)

Graf č. 2: Pohlaví respondentů

Zdroj²³

Otázka č. 2: Jsou Vaši rodiče rozvedení?

Cílem druhé otázky bylo zjistit, jaký počet respondentů je z úplné rodiny a kolik z neúplné. Z celkového počtu dotazovaných respondentů žije 7 % v úplné rodině a 93 % má rodiče rozvedené. Autorka předpokládala, že bude většina respondentů odpovídat na otázku „ano“, překvapením však bylo, že až v takovémto rozsahu jsou respondenti z neúplných rodin. S těmito 93 respondenty, kteří odpověděli „ano“ jsem pokračovala dále ve výzkumu.

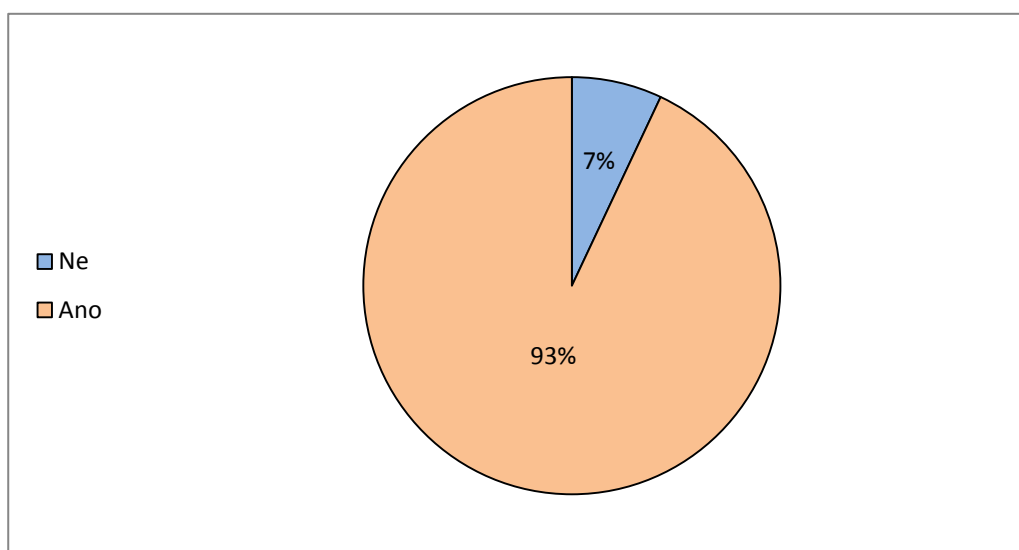
²³ Autor práce, 2016, (vlastní šetření)

Tabulka č. 2: Rozvodovost rodičů respondentů

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ne	7	7
Ano	93	93
Celkem	100	100

Zdroj:²⁴

Graf č. 3: Rozvodovost rodičů respondentů

Zdroj:²⁵

²⁴ Autor práce, 2016, (vlastní šetření)

²⁵ Tamtéž

Otázka č. 3: Pokud ano, změnil rozvod Vašich rodičů vztahy v rodině?

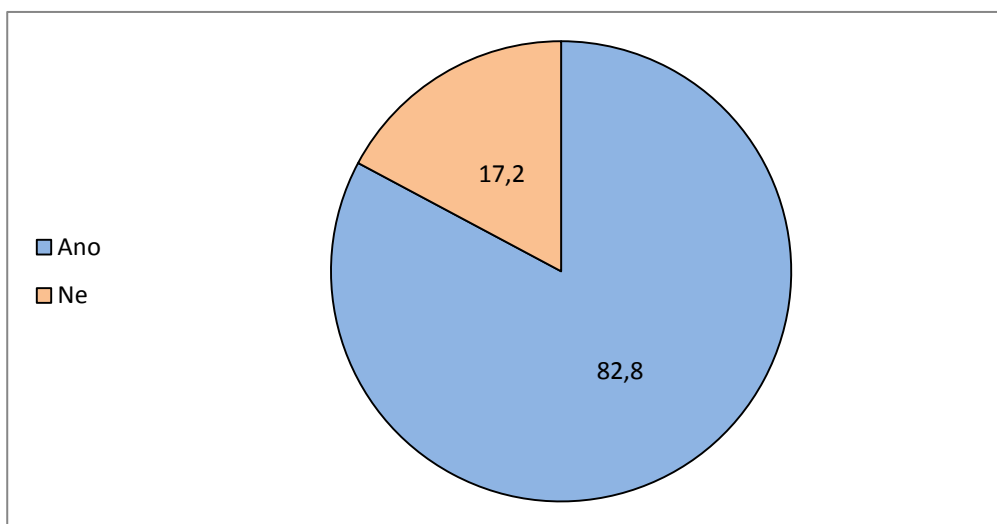
Účelem této otázky bylo zjistit, v jak velkém rozsahu se změnil vztah v rodině po rozvodu rodičů 93 respondentů, kteří na otázku č. 2 odpověděli „ano“. 77 respondentů odpovědělo, že rozvod rodičů změnil vztahy v rodině, naopak 16 jich odpovědělo, že se vztahy v rodině nezměnily.

Tabulka č. 3: Vztahy v rodině

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ano	77	82,8
Ne	16	17,2
Celkem	93	100

Zdroj:²⁶

Graf č. 4: Změna vztahů v rodině

Zdroj:²⁷

²⁶ Autor, 2016 (vlastní šetření)

²⁷ Tamtéž

Otázka č. 4: Kolik let Vám bylo, když se rodiče rozvedli?

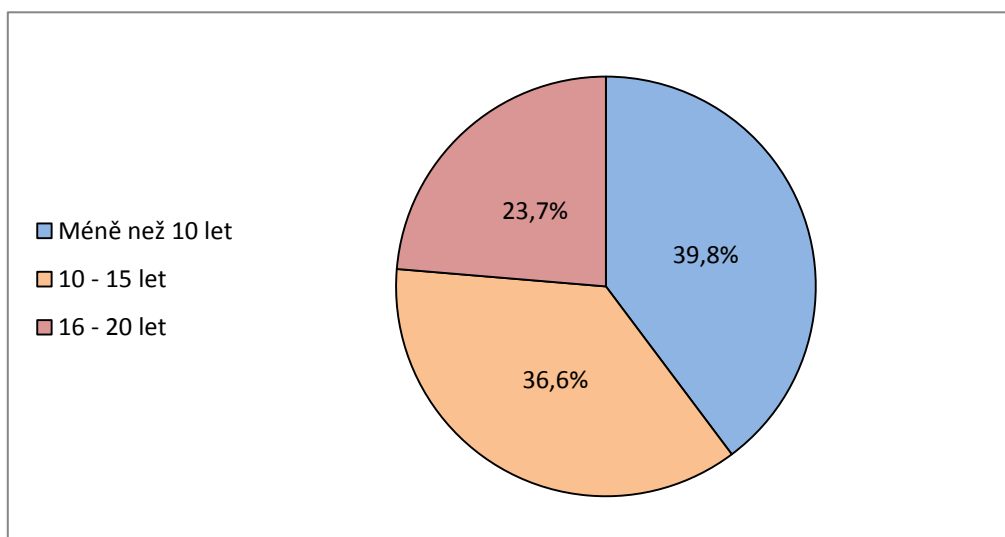
Dotazovaní respondenti odpověděli, že v 39,8 %, což odpovídá 37 respondentům, se jejich rodiče rozvedli, když jim bylo méně než 10 let. V 36,6 %, což je 34 respondentů, se rodiče rozvedli, když jim bylo mezi 10 - 15 lety. 22 respondentů, tj. 23,7 %, odpovědělo, že se rozvod konal, když jim bylo mezi 16 a 20 lety.

Tabulka č. 4: Věk při rozvodu rodičů

	Počet respondentů	Výsledek v %
Méně než 10 let	37	39,8
10 – 15 let	34	36,6
16 – 20 let	22	23,7
Celkem	93	100

Zdroj²⁸

Graf č. 5: Věk při rozvodu rodičů

Zdroj²⁹

²⁸ Autor, 2016 (vlastní šetření)

²⁹ Tamtéž

Otázka č. 5: Jaké jste měli pocity při zjištění, že se Vaši rodiče rozvádí?

Tato otázka měla více možností odpovědí. Z 93 dotazovaných zažívalo pocit strachu 37. Pocit nejistoty zažívalo 26, úlevu 17 a bezmoc 15 respondentů. Zjištění neřešilo 14 dotazovaných. Jako poslední možnost byla možnost „jiné“, kde se dotazovaní mohli rozepsat o svých dalších pocitech. Těchto 9 dotazovaných uvedlo, že cítilo smutek, nechápalo situaci nebo si to vůbec nepamatují, takže nemohou přesně určit, jaké pocity při zjištění rozvodu prožívali. Jeden respondent uvedl, že cítil vztek.

Tabulka č. 5: Pocity při rozvodu

	Počet respondentů	Výsledek v %
Strach	37	40,2
Nejistota	26	28,3
Úleva	17	18,5
Bezmoc	15	16,3
Neřešil/a jsem to	14	15,2
Jiné	9	9,8

Zdroj³⁰

³⁰ Autor, 2016 (vlastní šetření)

Otázka č. 6: Jaké jste prožívali pocity po rozvodu?

Opět měla tato otázka více typů odpovědí. Z níže uvedené tabulky vyplývá, že 36 respondentů prožívalo depresivní stavy, 18 jich odpovědělo, že si bohužel tuto situaci nepamatuje. Dalších 18 situací zvláště neprožívala a 17 respondentů odpovědělo, že cítilo úlevu. Do možnosti „jiné“ vepsalo své pocity 8 respondentů. 3 z nich odpověděli, že cítilo smutek, 2 odpověděli, že cítili strach, další 2 cítili nejistotu a jeden respondent odpověděl, že se soustředil hlavně sám na sebe a uzavřel se do sebe.

Tabulka č. 6 Pocity po rozvodu

	Počet respondentů	Výsledek v %
Prožíval/a jsem depresivní stavy	36	39,1
Nepamatuji se	18	19,6
Situaci jsem nijak zvláště neprožíval/a	18	19,6
Cítil/a jsem úlevu	17	18,5
Jiné	8	8,7

Zdroj³¹

Otázka č. 7: Svěřovali jste se se svými pocity někomu?

Nejvíce respondentů, tj. 19, se svěřovalo se svými pocity přátelům. Rodičům se svěřovalo celkem 18 respondentů, dalších 14 partnerovi nebo partnerce. Z celkového počtu odpovídajících, se 14 z nich se svými pocity nesvěřovalo nikomu. Dále se jich 12 svěřovalo prarodičům, 10 sourozencům a nejméně z nich, tj. 7, vyhledalo odbornou pomoc psychologa. Na grafu je jasně vidět, že jsou podstatně údaje procentuálně podobné. Z toho můžeme vyčíst, že každému dítěti pomáhá svěřovat se s pocity někomu jinému.

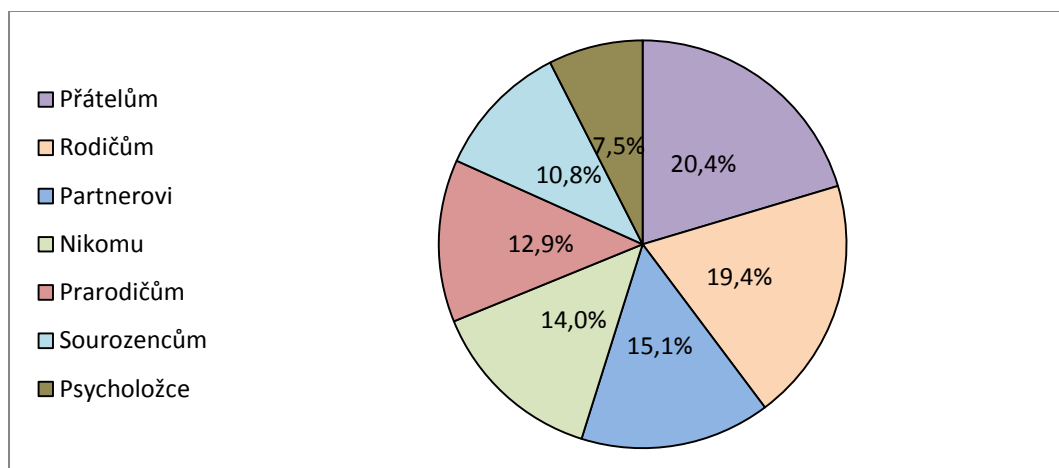
³¹ Autor, 2016 (vlastní šetření)

Tabulka č. 7: Svěřování se s pocity

	Počet respondentů	Výsledek v %
Přátelům	19	20,4
Rodičům	18	19,4
Partnerovi	14	15,1
Nikomu	13	14,0
Sourozencům	12	10,8
Prarodičům	10	12,9
Psycholožce	7	7,5
Celkem	93	100

Zdroj³²

Graf č. 6: Svěřování se s pocity

Zdroj³³

Otázka č. 8: Vyhledali jste při rozvodu odbornou pomoc?

³² Autor, 2016 (vlastní šetření)

³³ Tamtéž

Tato otázka se týkala toho, jaký počet respondentů vyhledal odbornou pomoc při rozvodu rodičů. Skoro čtvrtina z nich (23,7%) odpověděla, že odbornou pomoc vyhledala. 71 respondentů jí nevyhledávala.

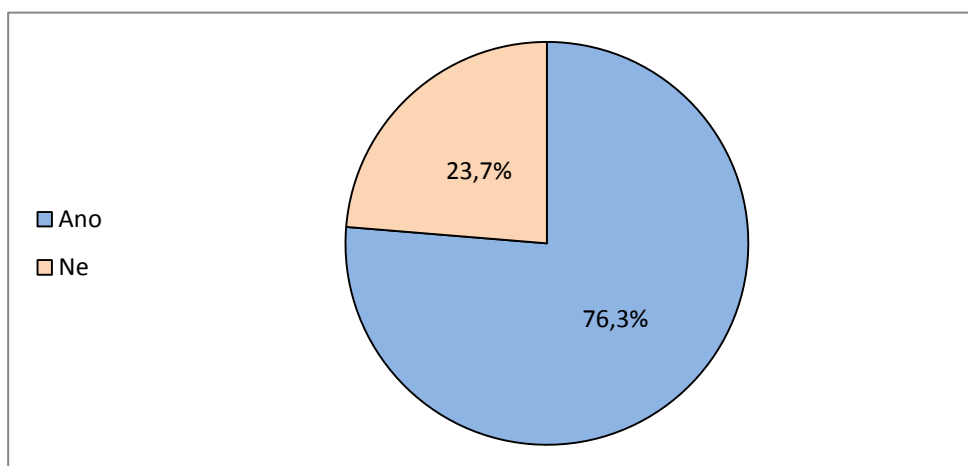
Odbornou pomocí se v tomto případě rozumí psycholog, školní psycholog, linka bezpečí a jiná zařízení.

Tabulka č. 8: Vyhledali jste odbornou pomoc?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ne	71	76,3
Ano	22	23,7
Celkem	93	100

Zdroj³⁴

Graf č. 7: Vyhledali jste odbornou pomoc?

Zdroj³⁵

³⁴ Autor, 2016 (vlastní šetření)

³⁵ Tamtéž

Otázka č. 9: Která věková skupina je dle Vašeho názoru nejvíce psychicky postižitelná?

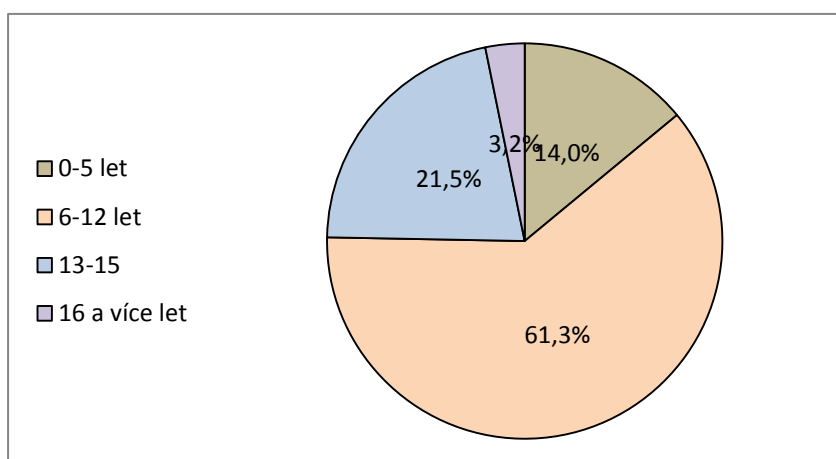
Na tuto otázku odpověděla většina respondentů, tj. 57., že je dle jejich názoru nejvíce psychicky postižitelná věková skupina mezi 6 až 12 lety. Druhá nejvíce postižitelná skupina je podle 20 respondentů mezi 13 až 15 lety. Dále 13 vyplnilo skupinu mezi 13-15 lety a nejméně odpovědí měla skupina 16 a více let.

Tabulka č. 9: Nejvíce psychicky postižitelná věková skupina

	Počet respondentů	Výsledek v %
0-5 let	13	14,0
6-12 let	57	61,3
13-15 let	20	21,5
16 a více let	3	3,2
Celkem	93	100

Zdroj:³⁶

Graf č. 8: Nejvíce psychicky postižitelná věková skupina

Zdroj:³⁷

³⁶ Autor, 2016 (vlastní šetření)

³⁷ Tamtéž

Otázka č. 10: Zastáváte střídavou péči rodičů?

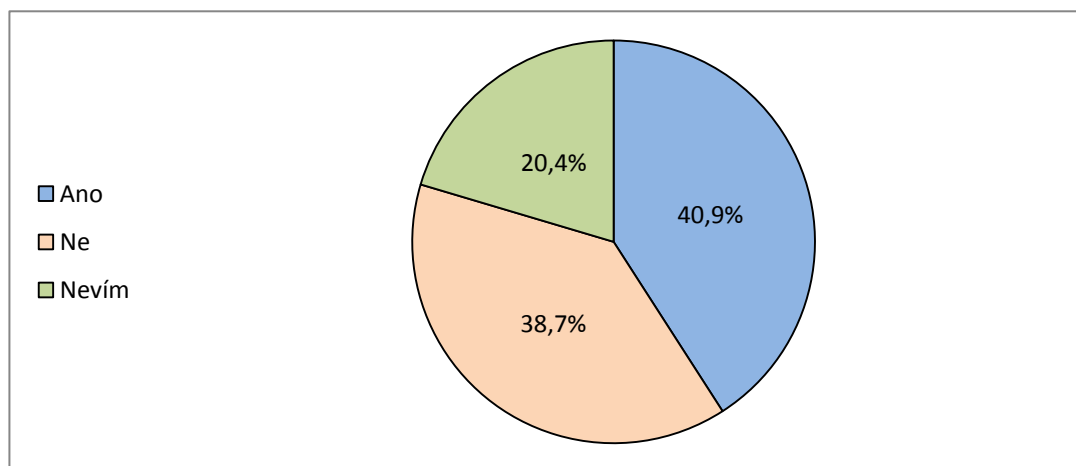
Tato otázka měla zjistit, jak jsou na tom respondenti s názorem o střídavé péči. 38 respondentů se střídavou péčí souhlasí. 36 respondentů je proti střídavé péči a zbývajících 19 neví, zdali by to bylo pro dítě vhodné řešení.

Tabulka č. 10: Zastáváte střídavou péči rodičů?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ano	38	40,9
Ne	36	38,7
Nevím	19	20,4
Celkem	93	100

Zdroj³⁸

Graf č. 9: Zastáváte střídavou péči o dítě?

Zdroj³⁹

³⁸ Autor, 2016 (vlastní šetření)

³⁹ Tamtéž

Otázka č. 11: S kým by podle Vás mělo dítě po rozvodu vyrůstat?

Tato otázka se měla zabývat přehledem názorů respondentů o tom, s kým by podle nich mělo dítě po rozvodu vyrůstat. Celkových 30 respondentů odpovědělo, že by měl rozhodnout sociální pracovník po důsledném zhodnocení situace. V těsném závěsu s počtem 29 respondentů se drží názor, že by se dítě mělo rozhodnout samo ve vyšším věku. 19 respondentů se drží názoru, že by se mělo dítě rozhodnout samo v kterémkoliv věku a 15 jich odpovědělo, že by dítě mělo žít s matkou. Žádný respondent nebyl toho názoru, že by mělo dítě žít po rozvodu s otcem.

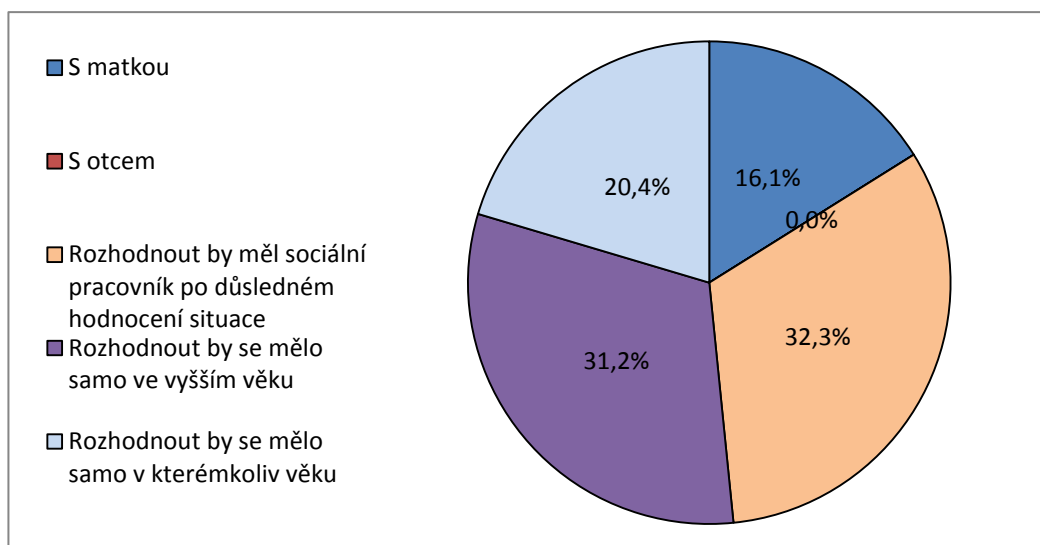
Tabulka č. 11: S kým by mělo dítě po rozvodu vyrůstat?

	Počet respondentů	Výsledek v %
S matkou	15	16,1
S otcem	0	0
Rozhodnout by měl sociální pracovník po důsledném zhodnocení situace	30	32,3
Rozhodnout by se mělo samo ve vyšším věku	29	31,2
Rozhodnout by se mělo samo v kterémkoliv věku	19	20,4
Celkem	93	100

Zdroj:⁴⁰

⁴⁰ Autor, 2016 (vlastní šetření)

Graf č. 10: S kým by mělo dítě po rozvodu vyrůstat?

Zdroj:⁴¹

Otázka č. 12: Myslíte si, že rozvod ovlivní budoucí život dětí?

Drtivá většina respondentů má jasný názor na ovlivnění budoucího života dětí rozvodem. 75 respondentů, což je přes 80 %, si myslí, že rozvod budoucí život dětí ovlivní. Dalších 10 respondentů má názor takový, že rozvod budoucí život neovlivní a 8 jich odpovědělo, že neví.

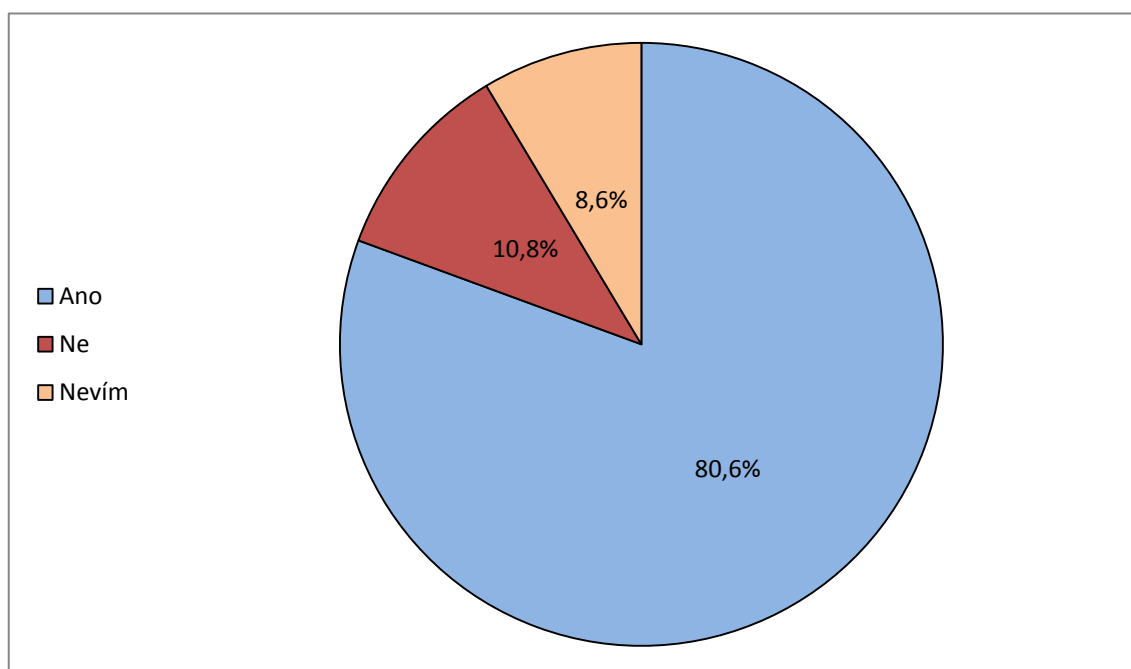
⁴¹ Autor, 2016 (vlastní šetření)

Tabulka č. 12: Myslíte si, že rozvod ovlivní budoucí život dětí?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ano	75	80,6
Ne	10	10,8
Nevím	8	8,6
Celkem	93	100

Zdroj⁴²

Graf č. 11: Myslíte si, že rozvod ovlivní budoucí život dětí?

Zdroj⁴³

⁴² Autor, 2016 (vlastní šetření)

⁴³ Tamtéž

Otázka č. 13: Našli si Vaši rodiče po rozvodu nového přítele či novou přítelkyni?

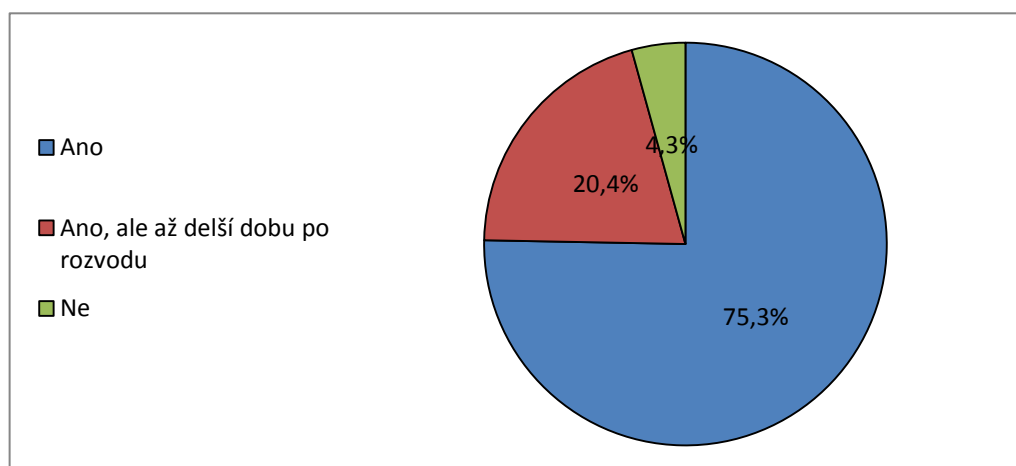
Rodiče 70 respondentů si našli po rozvodu nového přítele či novou přítelkyni. Dalších 19 respondentů odpovědělo, že si jejich rodiče našli partnera, ale až delší dobu po rozvodu. Rodiče 4 respondentů si po rozvodu nového partnera nenašli.

Tabulka č. 13: Našli si Vaši rodiče po rozvodu nového přítele či novou přítelkyni?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ano	70	75,3
Ano, ale až delší dobu po rozvodu	19	20,4
Ne	4	4,3
Celkem	93	100

Zdroj⁴⁴

Graf č. 12: Našli si Vaši rodiče po rozvodu nového přítele či novou přítelkyni?

Zdroj⁴⁵

⁴⁴ Autor, 2016 (vlastní šetření)

⁴⁵ Tamtéž

Otázka č. 14: Pokud je Vaše odpověď „ano“, měli jste problém nového přítele/přítelkyni přijmout?

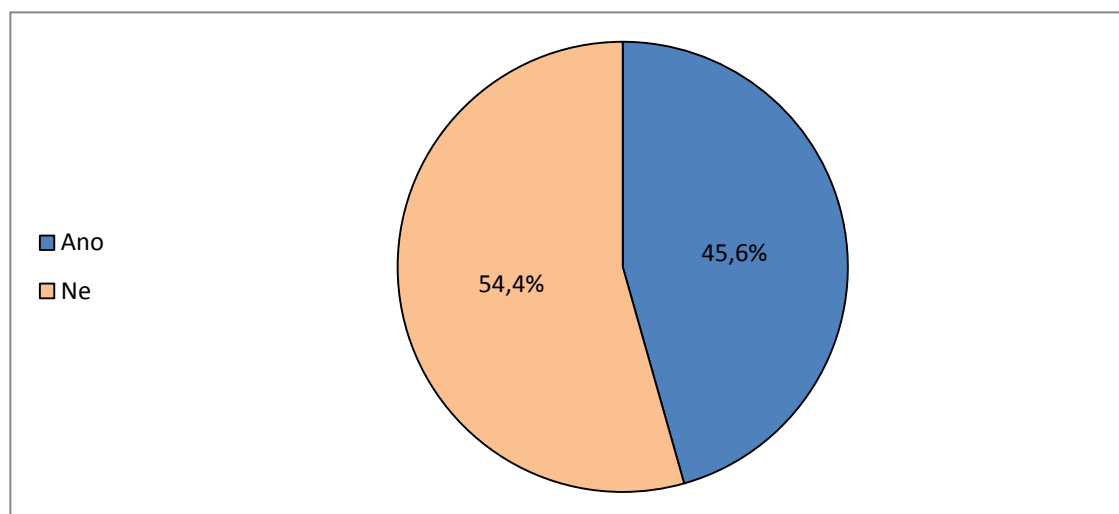
Celkem 49 respondentů odpovídajících na předešlou otázku č. 13 „Ano“, nemělo problém nového přítele či přítelkyni svých rodičů přijmout. Zatímco 41 odpovědělo, že mělo problém nového partnera přijmout.

Tabulka č. 14: Měli jste problém nového partnera přijmout?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ano	41	45,6
Ne	49	54,4

Zdroj:⁴⁶

Graf č. 13: Měli jste problém nového partnera přijmout?

Zdroj:⁴⁷

⁴⁶ Autor, 2016 (vlastní šetření)

⁴⁷ Tamtéž

Otázka č. 15: Pocítli jste ovlivňování Vašeho postoje jednoho z rodičů k druhému?

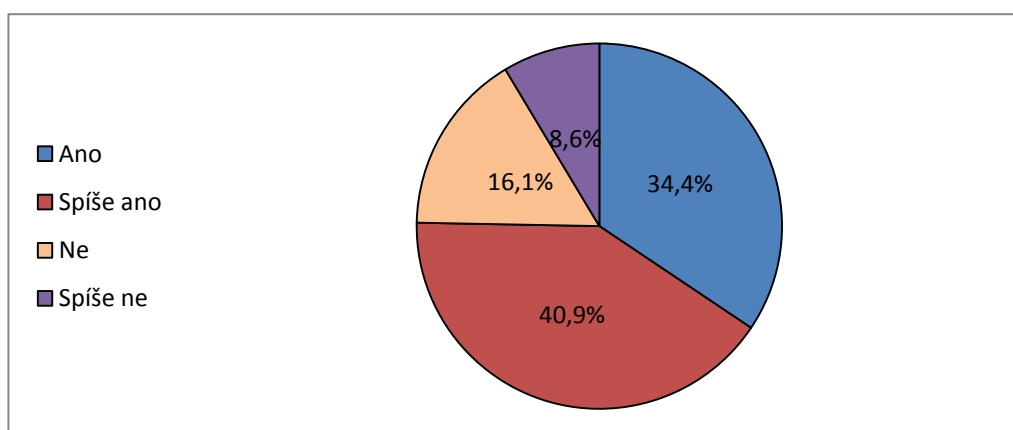
V této otázce se k odpovědi „Ano“ hlásí 32 respondentů. 38 odpovědělo „Spíše ano“. Ovlivňováno rodiči nebylo 15 respondentů a 8 jich odpovědělo „Spíše ne“.

Tabulka č. 15: Pocítli jste ovlivňování Vašeho postoje jednoho z rodičů k druhému?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ano	32	34,4
Spíše ano	38	40,9
Ne	15	16,1
Spíše ne	8	8,6
Celkem	93	100

Zdroj⁴⁸

Graf č. 14: Pocítli jste ovlivňování Vašeho postoje jednoho z rodičů k druhému?

Zdroj⁴⁹

⁴⁸ Autor, 2016 (vlastní šetření)

⁴⁹ Tamtéž

Otázka č. 16: Co považujete za nejzávažnější příčinu nestability rodiny v dnešní době?

Nejčastější odpovědí, co považují za nejzávažnější příčinu je nesprávná komunikace. Tento názor má 43 respondentů. 38 respondentů si myslí, že druhým vážným důvodem nestability v rodině je nedostatek tolerance. Stejnou váhu mají odpovědi „*Touha užívat si života*“ a „*Vyčíženost rodičů*“, kdy pro obě dvě možnosti bylo 24 respondentů. 19 respondentů odpovědělo na možnost „*Vzájemná nepřizpůsobilost*“. Tato otázka měla možnost vyplnění vlastního názoru. 2 respondenti uvedli, že je podle nich vážným důvodem doba, ve které žijeme. Dále internet, emancipace žen a dluhy.

Tabulka č. 16: Co považujete za nejzávažnější příčinu nestability rodiny v dnešní době?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Nesprávná komunikace	43	46,2
Nedostatek tolerance	38	40,9
Touha užívat si života	24	25,8
Vyčíženost rodičů	24	25,8
Vzájemná nepřizpůsobilost	19	20,4
Jiné	5	5,4

Zdroj:⁵⁰

⁵⁰ Autor, 2016 (vlastní šetření)

Otázka č. 17: Dávali jste (ať už v minulosti či v přítomnosti) některému z rodičů rozvod za vinu?

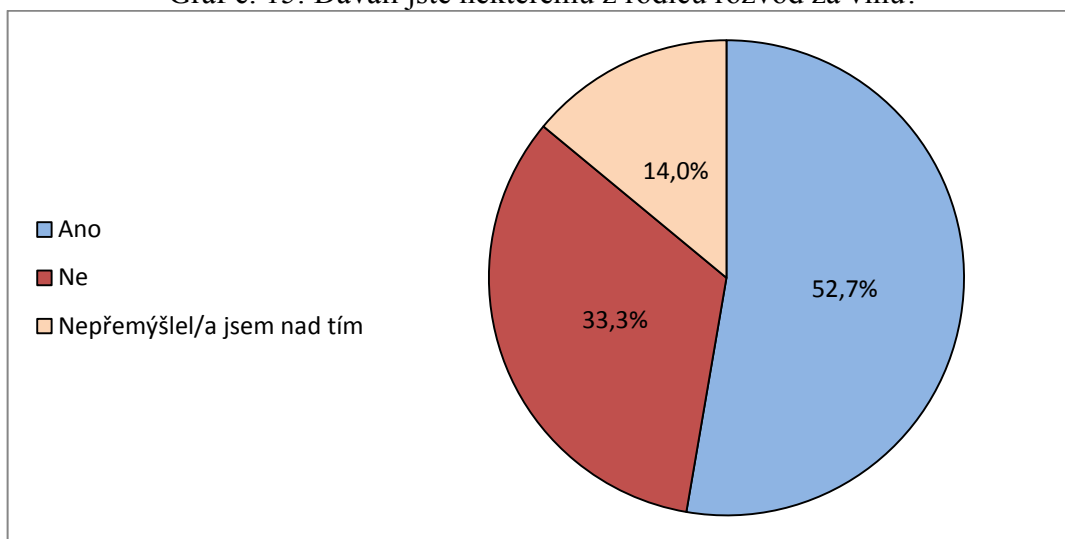
Tato otázka zjišťovala, zdali respondenti dávali rozvod svým rodičům za vinu. 49 respondentů odpovědělo, že ano. Dalších 31 nedávalo rozvod rodičům za vinu a 13 nad tím nepřemýšlelo.

Tabulka č. 17: Dávali jste některému z rodičů rozvod za vinu?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ano	49	52,7
Ne	31	33,3
Nepřemýšlel/a jsem nad tím	13	14,0
Celkem	93	100

Zdroj⁵¹

Graf č. 15: Dávali jste některému z rodičů rozvod za vinu?

Zdroj⁵²

⁵¹ Autor, 2016 (vlastní šetření)

⁵² Tamtéž

Otázka č. 18: Jaké změny jste museli po rozvodu podstoupit?

Největší změnou, kterou museli respondenti podniknout, bylo stěhování. Tuto odpověď zaškrtnulo 56 respondentů. Další velká změna se týkala financí, která úzce souvisí právě se stěhováním. Finanční omezení zaškrtnulo 42 respondentů. 26 jich odpovědělo, že se po rozvodu přestalo vídat s jedním z rodičů. Další změna související se stěhováním, je změna školy. Dle výsledků je ale vidět, že není podmínkou při stěhování pokaždé měnit i školu, jelikož se počet respondentů neshoduje. 14 respondentů nepodstoupilo žádnou změnu. Jeden respondent odpověděl v možnostech „Jiné“, že jako největší změnu viděl ztrátu otce jako vzoru.

Tabulka č. 18: Jaké změny jste museli po rozvodu podstoupit?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Stěhování	56	60,2
Finanční omezení	42	45,2
Nevídání se s jedním z rodičů	26	28,0
Změna školy	12	12,9
Žádné	14	15,1
Jiné	3	3,2

Zdroj⁵³

⁵³ Autor, 2016 (vlastní šetření)

Otázka č. 19: Máte pocit, že na Vás rozvod zanechal negativní následky?

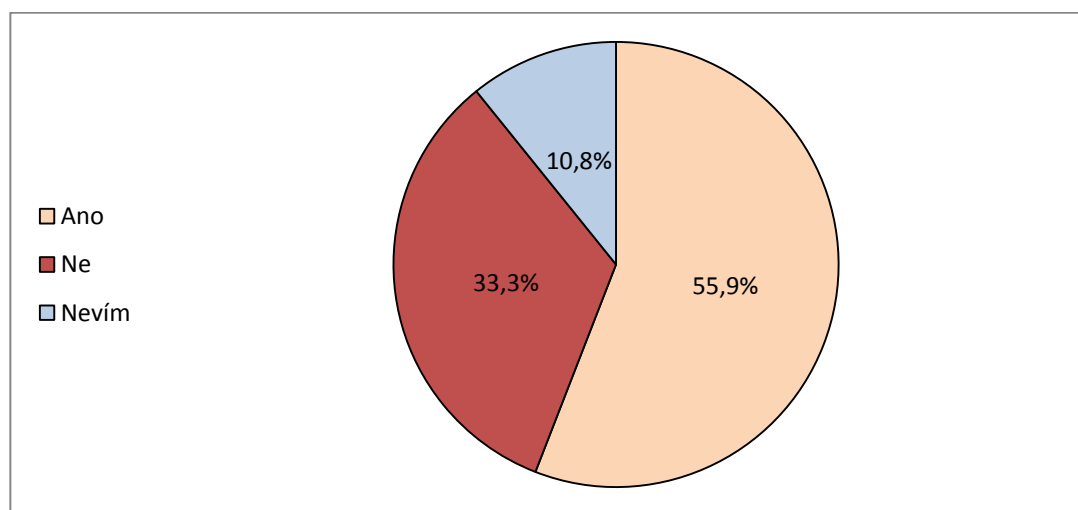
Tato otázka měla zjistit, zdali respondenti na sobě pocítili nějaké negativní následky. Více než polovinu odpovědí tvořila možnost „Ano“. Tuto možnost zaškrtno 52 respondentů. Negativní následky na sobě nepocítilo 31 respondentů a 10 si jich není jistých.

Tabulka č. 19: Máte pocit, že na Vás rozvod nechal negativní následky?

	Počet respondentů	Výsledek v %
Ano	52	55,9
Ne	31	33,3
Nevím	10	10,8
Celkem	93	100

Zdroj⁵⁴

Graf č. 16: Máte pocit, že na Vás rozvod nechal negativní následky?

Zdroj⁵⁵

⁵⁴ Autor, 2016 (vlastní šetření)

⁵⁵ Tamtéž

Otázka č. 20: Pokud ano, tak jaké?

Nejčastějším negativním následkem rozvodu se pro 32 respondentů stal strach ze svého vlastního manželství. Pro 29 to je nedůvěra k lidem. 10 respondentů trpělo (nebo stále trpí) depresemi. Špatné navazování kontaktu s opačným pohlavím cítí jako negativní následek 6 respondentů. Poruchy spánku měli 3 respondenti. Do kolonky „Jiné“ žádný respondent svůj názor nenapsal.

Tabulka č. 20: Negativní následky

	Počet respondentů	Výsledek v %
Deprese	10	16,1
Nedůvěra k lidem	29	46,8
Strach z vlastního manželství	32	51,6
Poruchy spánku	3	4,8
Špatné navazování kontaktu s opačným pohlavím	6	9,7
Jiné	2	3,2

Zdroj⁵⁶

⁵⁶ Autor, 2016 (vlastní šetření)

5.1 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

V praktické části práce se autorka zaměřila na zhotovení a vyhodnocení dotazníku, který sdílela na sociální síti. Zjištěné výsledky byly poté vyhodnoceny a zpracovány. Na základě získaných informací autorka vyhodnotila předem stanovené výzkumné otázky, které se buď potvrdily, nebo vyvrátily. Autorka dospěla k závěru, že ze tří položených výzkumných předpokladů se dvě potvrdily a jedna potvrzena nebyla.

Výzkumný předpoklad č. 1: Autorka se domnívá, že byl ovlivňován respondentův postoj jednoho z rodičů k druhému. První předpoklad se potvrdil. 32 respondentů pocítilo silné ovlivňování proti druhému rodiči. Dalších 38 respondentů nepocíťovalo tak silné ovlivňování, ale přece jen se přiklání k názoru, že malé ovlivnění vůči druhému rodiči tam bylo.

Výzkumný předpoklad č. 2: Autorka předpokládá, že na většině dětí zanechal rozvod nějaké následky. Tento předpoklad se opět potvrdil. 55,9 % respondentů na sobě pocíťuje negativní vliv rozvodu. K tomuto předpokladu souvisí otázka, ve které autorka zjišťuje, jaké že to negativní následky rozvod zanechal na respondentech. Nejvíce jich má strach z vlastního manželství, dále nedůvěru k lidem a několik respondentů trpělo depresemi.

Výzkumný předpoklad č. 3: Autorka předpokládá, že většina respondentů vyhledala odbornou pomoc. Tento poslední předpoklad se nepotvrdil. 76,3 % dětí z rozvedených rodin odbornou pomoc nevyhledalo. Zbývajících 23,7 % pomoc odborníka vyhledalo. Dle názoru autorky a výsledku této otázky v dotazníku, většina respondentů zdá se prožívala klidný rozvod rodičů, respektive na ně neměl takový vliv, že by museli pomoc odborníka vyhledat.

ZÁVĚR

I přesto, že se rozvod stává celkem běžnou záležitostí, má pro dítě nepochybný a nezastupitelný význam. Pokud k rozvodu dojde, začíná celá série změn, které dítěti mění jeho pohled na svět i sebe samo. V procesu socializace se později tyto změny projevují někdy velmi negativně a to v případě, že pokud jsou tyto děti vystaveny bezvýhodné situaci a strachu ze ztráty jistoty mezi rodiči a jimi samotnými. Znamená to, že ztrácí pocit bezpečí, který plodí úzkost a tím se dítě stává zranitelnějším a o dost citlivějším vůči různým podnětům. Zvyšuje se podráždění, útočnost a agresivnost vůči svému okolí a mnohdy i vůči sobě samému. Opakem těchto důsledků se může stát dítě pesimistickým vůči životu, manželství a celkově partnerskému soužití.

Je tedy velmi nezbytné, aby se rodiče snažili manželství zachránit a tím sobě i dětem ušetřili nepříjemnou bolest z rozvodu. Pokud je však rozvod nevyhnutelný, je třeba minimalizovat jeho dopady a snažit se o co nejvíce klidné ukončení manželství, které je k jeho účastníkům šetrné a to především k dětem, kterým tím umožní rychlejší návrat do života, který bude dále tak plnohodnotný, jako byl před rozvodem.

Teoretická část byla věnována definováním pojmů, jako je manželství, rodina a rozvod. Autorka rozvedla nejčastější reakce dětí na samotný rozvod, jejich emoce a chování. Praktická část navazuje na poznatky z části teoretické

Cílem práce bylo shrnout, jaký dopad má rozvod na děti, jak rozvod reagují a zda mělo nějaký dopad na budoucí život dítěte. Díky dotazníkovému šetření se autorce podařilo zjistit, že jsou u každého dítěte reakce jiné, mají jiné názory na rozvod a jinak se s ním smiřují. K vypracování této bakalářské práce autorka využila odbornou literaturu, která se zabývá tématem rozvod.

Z této práce je patrné, že je pro dítě rodina nesmírně důležitá pro jeho správný duševní vývoj. Ideální by bylo, kdyby se rodiče nikdy nerozváděli. To samozřejmě není možné a ani nijak dítětem ovlivnitelné. V tomhle případě se musí rodiče snažit být k dítěti v tomto stresovém rozvodovém období co nejcitlivější, aby dbali na vhodné vysvětlování rozvodu a zkusili ovládat své emoce.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BAKALÁŘ, E A KOL.: *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: NLN, 1996. ISBN 80-7106-157-3

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: AVICENUM, 1986, 336 s. ISBN 08-011-86.

NOVÁK, T. *Rodičovské judo: dítě během rozvodového řízení*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-247-000-2-6.

PAVLÁT J. *Dlouhodobé následky rozvodu pro děti* [on line]. Praha. Národní registr výzkumů o dětech a mládeži, 31. prosince 2011 [cit. 2013-3-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.vyzkummladez.cz/zprava/1348560228.pdf>>.

PÁVEK, F. *Manželství*. 1. vydání. Praha: Práce, 1969. 125 s. ISBN 24-063-69.

SMITH H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2

ŠPAŇHELOVÁ I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0

TEYBER, E. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

VÝROST, J. *Aplikovaná sociální psychologie*. 1.vyd. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6.

WARSHAK, R. A.: *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. 240 s. ISBN 80-7178-089-8

Seznam použitých internetových zdrojů

Nová mluva, *O koktání...* [online]. 2010 [cit. 2013-01-29]. Dostupné na WWW:
<<http://www.novamluva.cz/koktani.html>>.

Rozvod v Česku. [online]. © 2015 [cit. 2016-01-06]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rozvod_v_%C4%8Cesku

Zákony pro lidi. [online]. 26.1.2006 [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115#cast1>

Zákon o rodině § 24b [online]. [cit. 2016-02-26]. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-rodine/navrhu-na-rozvod-s-nimz-nesouhlasi-manzel-k.html>

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů	30
Tabulka č. 2: Rozvodovost rodičů respondentů	32
Tabulka č. 3: Vztahy v rodině	33
Tabulka č. 4: Věk při rozvodu rodičů	34
Tabulka č. 5: Pocity při rozvodu	35
Tabulka č. 6: Pocity po rozvodu	36
Tabulka č. 7: Svěřování se s pocity	37
Tabulka č. 8: Vyhledali jste odbornou pomoc?	38
Tabulka č. 9: Nejvíce psychicky postižitelná věková skupina	39
Tabulka č. 10: Zastáváte střídavou péči rodičů?	40
Tabulka č. 11: S kým by mělo dítě po rozvodu vyrůstat?	41
Tabulka č. 12: Myslíte si, že rozvod ovlivní budoucí život dětí?	43
Tabulka č. 13: Našli si Vaši rodiče nového přítele či novou přítelkyni?	44
Tabulka č. 14: Měli jste problém nového partnera přijmout?	45
Tabulka č. 15: Pocítili jste ovlivňování Vašeho postoje jednoho z rodičů k druhému?	46
Tabulka č. 16: Co považujete za nejzávažnější příčinu nestability rodiny v dnešní době?	47
Tabulka č. 17: Dávali jste některému z rodičů rozvod za vinu?	48

Tabulka č. 18: Jaké změny jste museli po rozvodu podstoupit?.....	49
Tabulka č. 19: Máte pocit, že na Vás rozvod nechal negativní následky?.....	50
Tabulka č. 20: Negativní následky.....	51

Seznam grafů

Graf č. 1: Příčiny rozvratu manželství.....	16
Graf č. 2: Pohlaví respondentů.....	31
Graf č. 3: Rozvodovost rodičů respondentů.....	32
Graf č. 4: Změna vztahů v rodině.....	34
Graf č. 5: Věk při rozvodu rodičů.....	35
Graf č. 6: Svěřování se s pocity.....	37
Graf č. 7: Vyhledali jste odbornou pomoc?.....	38
Graf č. 8: Nejvíce psychicky postižitelná věková skupina.....	39
Graf č. 9: Zastáváte střídavou péči o dítě?.....	40
Graf č. 10: S kým by mělo dítě po rozvodu vyrůstat?.....	42
Graf č. 11: Myslíte si, že rozvod ovlivní budoucí život dětí?.....	43
Graf č. 12: Našli si Vaši rodiče po rozvodu nového přítele či novou přítelkyni?.....	44
Graf č. 13: Měli jste problém nového partnera přijmout?.....	45
Graf č. 14: Pocítili jste ovlivňování Vašeho postoje jednoho z rodičů k druhému?.....	46

Graf č. 15: Dávali jste některému z rodičů rozvod za vinu?..... 48

Graf č. 16: Máte pocit, že na Vás rozvod nechal negativní následky?..... 50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník	I
-----------------------------------	----------

Příloha A - Dotazník

Dobrý den,

ráda bych Vás poprosila o vyplnění tohoto dotazníku, který bude součástí mé praktické části v Bakalářské práci. Slouží k získání informací o dopadu rozvodu na děti a mladistvé. Získaná data budou poté použita k vyhodnocení mého výzkumu.

Dotazník je zcela anonymní a získané informace budou použity pouze pro potřeby mé práce. Odpovědi v dotazníku vybíráte z nabízených možností a vyplňování Vám zabere přibližně 5 minut.

Mockrát Vám děkuji

1) Jste muž nebo žena?

- a) Muž
- b) Žena

2) Jsou Vaši rodiče rozvedení?

- a) Ano
- b) Ne

3) Změnil rozvod Vašich rodičů vztahy v rodině?

- a) Ano
- b) Ne

4) Kolik let Vám bylo, když se rodiče rozvedli?

- a) Méně než 10 let
- b) 10-15 let
- c) 16-20 let

5) Jaké jste měli pocity při zjištění, že se Vaši rodiče rozvádí?

- a) Strach
- b) Nejistota
- c) Úleva
- d) Bezmoc
- e) Neřešil/a jsem to

6) Jaké jste prožívali pocity po rozvodu?

- a) Prožíval/a jsem depresivní stavy
- b) Cítil/a jsem úlevu
- c) Nepamatuji se
- d) Situaci jsem nijak zvlášť neprožívala
- e) Jiné

7) Svěřovali jste se se svými pocity někomu?

- a) Rodičům
- b) Prarodičům
- c) Partnerovi
- d) Přátelům
- e) Sourozencům
- f) Psycholožce
- g) Jiné

8) Vyhledali jste při rozvodu odbornou pomoc?

- a) Ano
- b) Ne

9) Která věková skupina je dle Vašeho názoru nejvíce psychicky postižitelná?

- a) 0-5 let
- b) 6-12 let
- c) 13-15 let
- c) 16 a více let

10) Zastáváte střídavou péči rodičů?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

11) S kým by podle Vás mělo dítě po rozvodu vyrůstat?

- a) S matkou
- b) S otcem
- c) Rozhodnout by měl sociální pracovník po důsledném zhodnocení situace
- d) Rozhodnout by se mělo samo ve vyšším věku
- e) Rozhodnout by se mělo samo v kterémkoliv věku

12) Myslíte si, že rozvod ovlivní budoucí život dětí?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

13) Našli si Vaši rodiče po rozvodu nového přítele či novou přítelkyni?

- a) Ano
- b) Ano, ale až delší dobu po rozvodu
- c) Ne

14) Pokud je Vaše odpověď „ano“, měli jste problém nového přítele/přítelkyni přijmout?

- a) Ano
- b) Ne

15) Pocítli jste ovlivňování Vašeho postoje jednoho z rodičů k druhému?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Ne
- d) Spíše ne

16) Co považujete za nejzávažnější příčinu nestability rodiny v dnešní době?

- a) Nesprávná komunikace
- b) Nedostatek tolerance
- c) Touha užívat si života
- d) Vytíženost rodičů
- e) Vzájemná nepřizpůsobilost

17) Dávali jste (ať už v minulosti či v přítomnosti) některému z rodičů rozvod za vinu?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nepřemýšlel/a jsem nad tím

18) Jaké změny jste museli po rozvodu podstoupit?

- a) Stěhování
- b) Finanční omezení
- c) Nevídání se s jedním z rodičů
- d) Změna školy
- e) Žádné
- f) Jiné

19) Máte pocit, že na Vás rozvod zanechal negativní následky?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

20) Pokud ano, tak jaké?

- a) Deprese
- b) Nedůvěra k lidem
- c) Strach z vlastního manželství
- d) Poruchy spánku
- e) Špatné navazování kontaktu s opačným pohlavím
- f) Jiné

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Tereza Št'astná

Obor: Manažerská studia – Řízení lidských zdrojů

Forma studia: prezenční

Název práce: Dopad rozvodu na děti a mladistvé

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 52

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů českých použitých zdrojů: 11

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 4

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Dobromila Trpišovská CSc.